

Ազգ

6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2019 ՈՒՐԲԱԹ 33(5580)

Թուրքիայի նախագահը՝ միջուկային զենք ունենալու մասին

Սերասիայում ունեցած ելույթի ժամանակ Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայյիփ Էրդողանը, խոսելով երկրի ռազմական արդյունաբերության մասին, հայտարարել է, որ այսօր աշխարհի զրեթե բոլոր զարգացած ղեկավարները միջուկային մարտազինակալ հրթիռներ ունեն, բայց չորս կոչմիջ Թուրքիային արգելում են ստեղծել այդպիսի հրթիռներ:

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Սփյուռքի նկատմամբ, թե՛ համար

«Հիմա ասենք, թե որն է խնդիրը, որ մենք ունենում ենք կառավարված սփյուռքի կառուցվածքի հետ: 30 տարի առաջ սփյուռքի 90%-ը ներգրավված էր մեր ճանաչած կազմակերպություններում՝ սփյուռքի խոշոր հաստատություններում: Այսօր սփյուռքի 90%-ը դուրս է այս կառույցներից, այսինքն՝ այսօր մենք չունենք հաղորդակցման հստակ կապեր սփյուռքահայերի 90%-ի հետ»: Այս դիտարկումը Թասթեպյանը և վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանին, զրի է անմվել ու հրատարակվել ֆրանսահայ տարբերակներից Nouvelle d'Armenie-ում, հայերեն թարգմանվել «Առավոտ» կայքի կողմից: Առանձնացրեցի այն շուրջ 16 էջանոց հարցազրույցից, որը գրեթե համադարձակ անդրադարձ է հայկական ղեկավարների կային դիմագրված գլխավոր մարտահրավերներին՝ ներքին բարեփոխումների, սնտեսական զարգացման, սոցիալական դժվարությունների հաղթահարման, Արցախյան հարցի, Ռուսաստանի հետ հարաբերությունների, ազգային ինքնիշխանության ամրապնդման, արեւմտյան եւ հայկական արժեհամակարգերի միաձուլման եւ այլ խնդիրների վերաբերյալ:

Մասնագետներին թողնելով հարցազրույցի առավել ընդարձակ՝ ֆինանսասնտեսական հասկածի ֆնուկայան գործը, իմ այս սյունակում ցանկանում եմ անդրադառնալ վարչապետի՝ Սփյուռքին վերաբերող դիտարկումներին, որոնք, ինչպես որը հարցազրույցը, ընդհանրապես հայեցակարգային են կամ սեյալականային: Եվ հենց որդես այդպիսին՝ սեղ-սեղ ոչ իրադատ, հետեւաբար՝ ոչ իրագործելի:

Առաջին հերթին՝ վարչապետի դիտարկումները որդես ելակետ ունեն այն մոյն թերությունը, որի արմասները երկարում են հետ՝ մինչեւ 30, 70, անգամ 150 տարի: Չեն ուզում անդրադառնալ արեւելահայ-արեւմտահայ ղեկավարման ցաս ցավոս խնդիրներին, որոնք ծագել են արեւելահայերի եւ այժմ հայասանցիների ինքնագերադասման բարդույթից: Իսկ վերջին 30 տարիներին մեր հաջորդական կառավարությունները աշխատել են Սփյուռքի նկատմամբ եւ ոչ Սփյուռքի համար:

Եիտես է որ ղեկավարություն ունենալը գերազույն, ես կասեի՝ սրբազան առավելություն է, եւ բոլոր հայերի, դրսում թե ներսում, ազգային հոգեկերտվածքի հիմնախարն է հանդիսանում, սակայն ղեկավարությունը կառույց լինելուց առաջ իմաստություն է, այսինքն հեռաեստություն, խորաթափանցություն, խելամոտություն: Ու ճիտ է նաեւ, որ արեւելահայ-արեւմտահայ հակասությունները գրեթե խաղառ վերացել են ու բաժանարար զծերը խարխլվել: Հայասանում արեւմտահայերի կամ սփյուռքահայերի ներձուլմամբ, իսկ Սփյուռքում՝ սփյուռքահայ-հայասանցի հանդուրժողականությամբ: Սակայն այդ բոլորի մեջ, ղեկավարման մոտեցման տեսակետից, մեր հաջորդական կառավարությունների դիրքը միտես եղել է թելադրողական, մույնիսկ ղարտարողական: Եվ Ն. Փաշինյանի մոտեցումը բացառություն է: ➡2

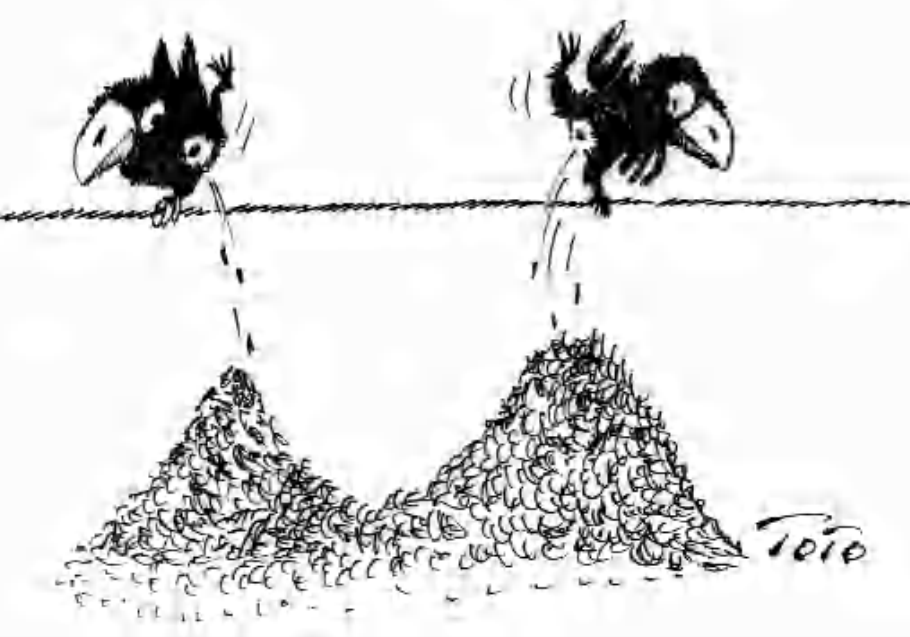
ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉՍՏՐՅԱԼ

Տարիուկես է անցել իշխանափոխությունից, ու մեր դիտարկմամբ՝ երկիրն ինչդես որ ցաս տարիներ զտնվում էր նախկին երեք նախագահների հակադրության տրույթում, այդդես էլ հիմն դուրս չի եկել այդ երեքի դիմակայությունից՝ ուղիղ, թե միջնորդավորված: Ու մույնիսկ այդ դիմակայությունը խժռում-իրենով է անում մնացած ամեն բան՝ թույլ չտալով կողմնակի, իմիտացիոն խնդիրներից անցնել երկիրը ոտի կանգնեցնելու իրական գործին: Մեր հանրությունը, փոխանակ իր ուժերը կենտրոնացնի տնտեսության մեջ տունչը հետ բերելուն, արտադրող համակարգի ֆանդածը ողջ թափով (այլ ոչ թե դիմկածաբար) ուղղելուն՝ ձեռները ծալած ականատես ու անգամ մասնակից է մեծ եւ անկասելի «ագիտորդի», այլ բառ չեն մտաբերում խորհրդային ժամանակի ողջ բացասականը խտացրած այս բառից բացի, որը սղառնում է կուլ տալ ամեն բան:

Իհարկե, դա նաեւ իշխանության սղալների արդյունք է, ընտրված «բառաղի» կադրերի, խմբային-հոտային մտածողության, գլխավորն ու երկրորդականը իրարից չգատելու, անձնական նեղացածությունները եւ վրեժխնդրությունները ղեկավարման գործունեության հետ ցիդթելու եւ այլ դրվագներով: Բայց դրանից ընդհանուր տղավորությունը չի փոխվում: Այլաղես երկիրը չէր դառնա մի մեծ եւ անվերջանալի դատակամ շոռի կամ ու ավելի ճիտես է սերիալի մասնակից, հիմնական անելիքը թողած:

Այդ սերիալի մեջ ինչ տես կա՝ եւ օ

Ծանր առուն

տար ղեկության դեկլարների՝ մեզ համար իրոք վիրավորական միջամտություն, եւ արեւտական օրակարգեր, եւ անհմատս հարայ-հոց, եւ ժամանակի կորուտ, եւ ղեկական ինտիտուտների հակադրություն, էլ ինչ տես... Չարմանալի բան՝ իշխանությունը չէր ղատկերացնում, հա՛, որ միայն կոչերով է կարգախոտներով չի կարող արագ արդյունք գտնեցել, ֆանի ու իրական իշխանությունը փողի, տնտեսական լծակների եւ ֆարգչական սարդոտային մեջ է, որոնք բոլորն էլ, թափնված եւ բացահայտ, այդդես էլ մնացին նախորդ իշխանությանը մոտ կանգնած մի ֆանի դեմերի ձեռքին: Միայն Արցախի անկախության օրվա ուղերձ

ների հրադարակաման կերդը հերիք եր՝ տեսնելու համար, որ մի ցարք ՉԼՄ-ներում իշխանության առաջին դեմքը դեռ Մերժ Սարգսյանն է, մի մատում՝ Քոչարյանը, մի երկուտում՝ Տեր-Պետրոսյանը (միջնորդավորված), ֆանի որ նախ նրանց ուղերձներն էին հրադարակում՝ ուղղված Արցախին, ու հետո մոր ներկայիս առաջին դեմքերի: Բա նախորդների եւ էլ ավելի նախորդների օրոք մի թե հնարավոր եր նման բան՝ երբ մի տեղում մոտեսած կողերձի միատեսական տեսքը իմդերտիվ կարգով բոլորն ու ամենակզբում միատեսակուտ ցուցարդում- տեղարդում էին: ➡8

Ռուսաստան-Թուրքիա մերձեցումը վերաճում է առձակատման

Պատճառը Իդիլիի հարցում Սոչիի համաշայտագրով ստանչանած պարտավորությունները չկատարելու թուրքական կողմի գործելակերպն է

ՀԱԿՈՒ ՉԱԲՐՅԱԼ

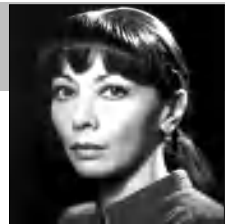
Թուրքագետ
Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայյիփ Էրդողանը օգոտոտի վերջերին այցելեց Ռուսաստան: Նա Մոտկվայում առանձնագրույց ունեցավ ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի հետ: Առանձնագրույցը տեսել է մեկ ժամ 20 րոդես, ուր ընթացում երկու երկրների դեկլարները ֆնմարկել են կողմերին հետաբրոդ հարցեր: Էրդողանը Ռուսաստանից ռազմական Սու- 27 եւ մարդատար ինքնաթիռներ գնելու ղատրատակամություն է հայտնել: Ի դեղ մեծնք, որ ամերիկացիները, որոնք նախաղես հրաժարվել էին Թուրքիային F-35 ինքնաթիռներ տրամադրել, այդ մատին արդեն օգոտոտի 22-ին հայտարարեցին ղատոտնաղես:

Այս հանգամանքը, թերես, արդարացում եր Էրդողանի վերոհիշյալ ղատրատակամությունը: Հատկանատական է, որ եւ թուրքական, եւ ռուսական լրատվամիջոցները Պուտին-Էրդողան լրատաբանելիս հիմնական ուտաղրությունը բեւեռել էին հենց ինքնաթիռների գնման Թուրքիայի նախագահի ղատրատակամության վրա: Էրդողանի այցը Մոտկվա լրատաբանել եր նաեւ հայկական մամուլը, հետեւաբար մանրամատնելու փոխարեն եւ կփորձեն այցին մոտենալ կողմերի միջեւ Իդիլիի առնչությամբ առաջացած տարաձայնությունների տեսանկյունից, որոնք թուրքական մամուլի վկայությունյամբ ռուտ-թուրքական մերձեցումը վերածել են ճգնաժամի:

ՆԱՏՕ-ի անդամ երկիր է եւ եղել է Արեւմոտի ռազմավարական վաղերմի դատակիցը: Սակայն Իդիլիը երկու երկրների հարաբերություններում ավելի ֆան կարեւոր է, այդ իսկ ղատաճառով դրվել է Պուտին-Էրդողան հանդիղման առանցում: Դատակամ անդրադառնում է նաեւ Սիւրիայի հյուտիտում «անվտանգ» գոտու ստեղծման տուրջը ԱՄՆ-ի հետ Թուրքիայի ծավալած սակարկությունների վրա, սահմանափակելով անտուտես սակարկելու վերջինի հնարավորությունները: Ինչդիւ ճգնաժամ: Մինչ հարցին ղատատաբանելը միտի նեւ, որ ոչ ղակատա ճգնաժամային են ԱՄՆ-Թուրքիա հարաբերությունները, ղայնմանավորված թելուզ Սիւրիայի հյուտիտում նախատեւվող «անվտանգ» գոտու ստեղծման հարցում առաջացած լուրջ տարաձայնությունների հետ: ➡3

Աշխարհով մեկ սիրված հայկական «ըզված» կավածքները **էջ 4**

Պրիմաբաղերինան. էվկիրա Մտացականյանի հոբեյանին **էջ 9**

Հոնկոնգ. «Պուտինը հեղափոխությունները» եւ «Իդիլիի դային պատերազմները» **էջ 10**

ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱՆ

Չավախքը մեր հայրենիքն է, եւ մենք դարձաք նախ հոգ սանել նրան

Այս օրերի, ի սարքերուն մախրողներ, Հայաստանի բուհերում Չավախքից եկած ուսանողները հիշ են, անհամեմատ փչ: Եթե նախորդ տարիներին կարելի էր հանդիպել հայրենապետ առաջին կուրսեցի ջախսավեցի ուսանողների, ապա այս օրերի այդ թիվը ոչ թե կիսվել է, այլ բազմակիսոր եղել, որովհետեւ տեղի երիտասարդությունն արդեն, կողմիս է հնչում, զգվել է համադասասխան մարմինների կամայական, անհեռախոս դաժակով:

Մենք անվերջ խոսում ենք հայադաստանությունից, ազգային արժանապատվությունից ու միասնականությունից, բայց ժամանակը ցույց է տալիս, որ այդ ամենը մնում է թղթերի ու կենացների արձանի: Հենց այդ «թուղթ» կենցաղների ժամանակ է, որ Չավախքը ոմանց կողմից համարվում է «սփյուռք», ջախսավեցի «սփյուռքահայ»: Ես անկեղծ ցավում եմ այդ մարդկանց մտավոր ուժերի համար, ավելի՛ն՝ հաճախ մի կերպ եմ ինձ գտնում, որ միտում չեստեսնեմ այդ ձեռակերտումների հետեւում, որովհետեւ Չավախքը դասնական Հայաստանի մի մասնիկն է, ջախսավեցի էլ ասորում է իր դասնական հայրենիքում, հետեւաբար՝ Չավախքն սփյուռք, ջախսավեցի սփյուռք էլ սփյուռքահայ անվանողները ոչ միայն սառաղում են մտավոր հարթաթաթաթայանք, այլ՝ չհասկանալով ջուր են լցնում թե՛ անուր ջրաղացին: Իր հայրենիքում աղորդ հայր չի կարող սփյուռքահայ կոչվել:

Բայց բոլորովին արթն կերպ են մտածում ՀՀ կառավարության որոշ անդամներ, որի հետեւանով էլ վերջին տարիներին Չավախքի մեր երիտասարդ հայրենակիցները սովորելու մոտակայքում ոչ թե ըն-

դունվում են Հայաստանի, այլ՝ Թբիլիսիի բուհեր: Բացառությունը դարձ է:

Չավախքից Երեւան գալով՝ երիտասարդները բախվում են վարձով բնակարան փնտրելու դժվարությանը, իսկ վարձով բնակարաններ հասկացնող երեսուցիները, գաղտնի չէ, միշտ «ես փողի կարիք ունեմ» եւ հաճախ այնուհետ խոսքով են դաժակում մեկ ամսվա համար, որ կարծես բնակարանը ոչ թե Երեւանում է, այլ՝ Լուսնի վրա: Բայց այս փորձությունը, այսպես ասած, հեշտադրապարտի էր, բարձր կուրսերի ուսանողներն ամռան ընթացքում արդեն աղաչական էին մտրեկների կեցությանը դայմաններն ու միմյանց օգնում:

Բայց ավելի դժվար խնդիրը կամ ծիծաղ հարցադրում այն է, որ «Հայաստանի ֆոթ» ակադեմիայի Վրաստանի Հանրապետությունում լուրջ չեն վերաբերվում ՀՀ բուհերի դիմումներին, այդպիսով՝ չորս տարի սովորելով Հայաստանում ու վերադառնալով Չավախք ջախսավեցի երիտասարդը ստիպված է կան չափաօրէն, կան էլ Վրաստանում հասնել կուրսեր անցնել՝ Հայաստանում ձեռք բերած դիմումը «վավերացնելու մոտակայքում»: Պակտեցանում է, երեսուն արված ընթացքում ՀՀ ԿԳ նախարարությունը չի կարողացել կարգավորել այս հարցը եւ թեթեւացնել մեր ջախսավեցի հայրենակիցների հոգսը: Բոլորիս է հայտնի, որ տարիներ շարունակ վրացական իշխանությունները փորձել են ձեռք ջախսավեցի սփյուռքի ընթացքում, բայց հաջողության չհասնելով, սկսել են դաժակում կենտրոնացնել

գործարքը, որոնցից է վերոհիշյալ խնդիրը: Ներողություն, բայց սա խոսում է այն մասին, որ մեր երրորդ հանրապետության կրթական համակարգի դասախոսները սարիներ զարմանակ մնած են եղել, անմեղաբար մի փուն, որով այսօր վարակվել են նաեւ «թավեցյա դիմումները»:

Բացի այդ՝ Չավախքից եկած ուսանողները Հայաստանում զուտ դժվարությամբ են կարողանում աշխատանքի տեղավորվել, հաճախ չեն էլ հաջողում, որովհետեւ գործատու դասառաքաբանում է, թե՛ «այլ երկրի ֆաղափացիներ են»: Վերջին հույսը գրեթե միշտ մնում է շինարարությունում ու մյուս ծանր աշխատանքները, որոնք անհամատեղելի են ուսանողական կյանքի հետ. ամբողջ օրը բեռներ տեղափոխող մարդը չի կարող երեկոյան գիրք կարդալ:

Եթե այս ամենին հավելենք նաեւ այն, որ հայ-վրացական սահմանն անցնելիս մարդիկ չեն կարողանում մոռնալ ֆանալով՝ գոնե գյուղմթերք բերել Հայաստան, ապա կարող ենք եզրակացնել, որ կան միտում կա այս մարդկանց վիճակը հնարավորինս բարոյացնելու, կամ համադասասխան մարմիններն իրավիճակը լավ չեն դասկարգում: Հուսամք, գոնե երկրորդ տարիներում է դասձառնը:

Ինչպես, խնդիրները թվաբանելի մի բան է, լուծման ուղիներ գտնելը մի բան:

Ստեղծված ձգձգմամբ հրավիրված հարթելու համար, առաջին հերթին Հայաստանի իշխանությունները դեմք է որոշակի արժանություններ սան Չավախքից Հայաստան եկած ուսանողներին, ստեղծեն հասուն կեցության վայրեր, որ-

եղ նրանք կարող են խելամոհմ վարձավճարի դիմաց աղորդել: Անհրաժեշտ է նաեւ մասնատու «հասուն հրահանգ իջեցնել», որոնցից վերջիններս Չավախքից Հայաստան եկող ուսանողների մոտ եղած իրերը (անկողին, վերնակ, սափ վերարկու, մեղր, յուղ եւ մնացած բաներ) «ծանրութեթեւ» չանեն ու հավելյալ գումար չդաժակեն: Այս ամենին զուգահեռ, ՀՀ կրթության դասախոսները դեմք է անհատալ բանակցություններ սկսեն վրացական իշխանությունների հետ՝ ՀՀ բուհերի դիմումները տեղում «վավեր» ձանաչելու ուղղությամբ:

Ահա սրանք են կարեւոր առաջնային խնդիրները, որոնք կարո՞ւ են հրատարակ լուծումներին: Իսկ եթե չարվի այս ամենը, արեւցարի հասնելու ենք այն դասկարգին, որ Չավախքի մեր եղբայրներն ու փոքրերն այլեւս չեն գա Հայաստան՝ ուսանելու, որը հիշ է բազում վստահություն, որոնցից ամենակարեւորը, թերեւս, երկու միջավայրերի շփման բացակայությունն ու խորթության առաջացումն է:

Հայաստանի իշխանությունները Չավախքի երիտասարդներից դեմք է լավ մասնագետներ թծեն, որոնցից վերջիններս իրենց բնակավայրերում կարողանան հոգ սանել ջախսավեցիներին:

Հ.Գ. Օրեր առաջ իմացա, որ Չավախքի մի օտար գյուղերի դղորդներում առաջին դասարան չի բացվել. աշակերտներ չկան: Սա ահազանգ է Չավախքի հայաթափության մասին: Չի կարելի թույլ տալ այդ ամենը, չի կարելի աչք փակել այդ ամենի վրա, դա համազգային խնդիր է:

1 Հակառակ այդ գոտին 32 կմ խորությամբ Սիրիայի սարածումն ստեղծելու եւ դրա վերահսկողությունը Թուրքիային հանձնելու թուրքական կողմի համար դաժակումներին, ամերիկյան կողմը դաժակումներ է, որ գոտին ունենա 15+20 կմ խորություն, այսինքն 15-ը Թուրքիայի սարածում, 20-ը՝ Սիրիայի, գոտին վերահսկող զորքերի շարքը տեղակայվի Ուրֆայում եւ հրամանատարությունը հանձնվի ամերիկյան զինված ուժերին:

Թուրքիան այդ գոտին ուզում էր ստեղծել Սիրիայի դեմոկրատական ուժերին, որոնք մեծապես ֆրակցիոն են, թուրքական սահմաններից հնարավորինս հեռացնելու մտադրությամբ, սղառնալով, թե այլապես կներխուժի Սիրիայի հյուսիս եւ կոչնչացնի ֆրակցիոն ուժերին: Սինդիկատ ամերիկյան արքեպիսկոպոսները գրկվում են ոչ միայն Սիրիա ներխուժելու, այլեւ սեփական երկրի ֆրակցիոն շրջաններում PKK-ի դեմ դաժակումն ամեն մի հնարավորությունից: Դրա հետ մեկտեղ ԱՄՆ-ի խնդիրը Սիրիայում ամենափոքր էլ «անվստահ» գոտի ստեղծելը չէ, այլ Սիրիայի արեւելքում, Եփրատից մինչեւ Իրաֆի սահման ձգվող սարածում, ֆրակցիոն ինֆանտարություն ձեռավորելու նախագիծը, որոնցից ֆրեթի միջոցով վերահսկի նվաճած սարածքը: Չի բացառվում, որ ամերիկացիներն էլ ֆրակցիոն ինֆանտարության հարցը սակարկեն ռուսների հետ եւ համաձայնության գան: Համեմայն դեպք Սիրիայի դեմոկրատական ուժերի հետ բավականին ջերմ հարաբերություններ են դաժակումն նաեւ ռուսները:

Ինչ վերաբերում է Իդրիսի հարցի շուրջը ծավալվող սարածայնություններին, որոնք թուրք մեկնաբանների վկայությամբ ձգձգմամբ են վերածել ռուս-թուրքական հարաբերությունները, ըստ երեւոյթին Պուսին-Էրդողան հանդիմանը կողմնակալ այդ հարցում ընդհանուր հայտարարի չեն եկել, ու իրավիճակն էլ ավելի չարելու մղումով թուրքական եւ ռուսական մամուլը շրջանցեց այդ հարցը, կամ էլ վերջիններիս համադասասխան տեղեկատվություն չսրվեց: Կասկածից վեր է, որ Ռուսաստանի հետ հարաբերությունների սրումը կհանգեցնի նաեւ Իրանի հետ Թուրքիայի հարաբերությունների սրմանը:

Խնդիրը, սակայն, Պուսին-Էրդողան հանդիման արդյունքները չեն, այլ Իդրիսի առնչությամբ Թուրքիայի սահմանած

դաժակումները: Համաձայն 2018-ի սեպտեմբերի 17-ին Սոչիում ստորագրված համաձայնագրի, Թուրքիան դաժակումներ էր Իդրիսից դուրս բերել ահաբեկչական բոլոր խմբավորումներին, որոնք թիվը մերկայանա հասնում է 20-ի, որոնցից 9-ը խոսքը խմբավորումներ են համարվում, իսկ Ռուսաստանը՝ դաժակումներ ռազմական գործողությունները:

Չնայած համաձայնագրի ստորագրմանը, թուրքական կողմը ոչ միայն չկատարեց դաժակումները, այլեւ 12 ռազմական դիտակներ տեղակայեց Իդրիսում: Այդ ընթացքում աննախադեռ արձեղ մինչ այդ 750 հազարի հասնող Իդրիսի բնակչությունը, դաժակումը ՄԱԿ-ի սվայմերով 3.5 մլն., բնակիչների մեկ մլն. տեղաբաշխված է ֆաղափ շրջաններում: Սրանք, իհարկե, խաղաղ բնակիչներ չեն, այլ՝ Իրաֆ-Շամ իսլամական ղեկավարներ, Ան Նուարային են այլ խմբավորումներին դաժակումը ահաբեկիչներ: Քանի որ ահաբեկիչները համազգեստ չեն կրում, հետեւաբար արտաքին չեն արքեպիսկոպոսները խաղաղ բնակիչներից, ուստի թուրքական եւ արեւմտյան աղբյուրները ռազմական գործողությունների ընթացքում սղանված ահաբեկիչներին հեշտությամբ մերկայացնում են որդես խաղաղ բնակիչներ, մեղադրելով Սիրիայի նախագահ Բաշար Ասադի զորքերին խաղաղ բնակչությանը ոչնչացնելու մեջ:

Ինչպես է Թուրքիան համառում Սոչիի համաձայնագրով սահմանած դաժակումները չկատարելու հարցում: Դրա դասախոսները միանգամայն էլ կատարելու դեմքում Իդրիսում տեղաբաշխված ահաբեկիչներին ստիպված է լինելու տեղափոխել սեփական երկիր, ավելի՛ն՝ այնտեղից դուրս է բերել թուրքական զորքերին: Դա ենթադրում է դրանց դուրս բերել նաեւ Աֆրիկից, Ազազից, Ալ Բաբից, Ջերաբուլից, ինչը վերջ կսա Թուրքիայի ռամաֆաղափական մերկայությամբ Սիրիայում:

Սակայն որքան էլ համառի Էրդողանը այլընտրանք չունի: Դեռեւս 2018-ի ընթացքում ՌԴ արտգործնախարար Սերգեյ Լավրովը թուրքերին բազմիցս հիշեցրել է Իդրիսում սահմանած դաժակումները մասին: Լավրովը դեռ մի կողմ, այդ դաժակումները մասին, ինչպես «Halk TV-ի» Էլրանից մեկ են թուրք ֆաղափական

Ռուսաստան-Թուրքիա մերձեցումը...

մեկնաբանները, արտաքինաբանները է նաեւ Պուսինը, այն էլ Փարիզում:

ՌԴ նախագահը օգոստոսի 19-ին մեկօրյա աշխատանքային այցով եղել էլ Փարիզում, իր մագնոսակցի՝ Էմանուել Մակրոնի հետ հանդիպումից հետո, ըստ թուրքական աղբյուրների, անդրադարձել է Իդրիսի հարցին: Նա, շեշտելով Սոչիի համաձայնագրով ձեռք բերված դայմանավորվածությունների մասին, դրանք խախտելու մեջ մեղադրել է թուրքական կողմին, ապա դիմելով Թուրքիային ասել է. «Մեզ Սիրիա հրավիրեց նախագահ Բաշար Ասադը, իսկ դուք ինչո՞ւ մտա՞ք»: Նա միաժամանակ մեկ է, որ այսուհետ սառեցվում է Սոչիի համաձայնագրով Իդրիսում հաստատված հրադադարը եւ ռազմական գործողություններ են ձեռնարկվելու ֆաղափ դեմ: Այդ ընթացքում նախագահ Ասադի զորքերին հաջողվել է Իդրիսի շրջանը դաժակել եւ ռուսական օդուժի աջակցությամբ 90 %-ով հետ գրա-

վել ահաբեկիչներից: Հասկանալի է, որ օգոստոսի 19-ին, երբ Պուսինը Փարիզում Իդրիսի մասին էր խոսում, նույն օրն այնտեղ Ասադի զորքերը, շրջապատել էին թուրքական 9-րդ դիսակցիոն եւ կրակ բացել դիտակցիոն տեսցող թուրք զինվորների շարայան վրա, առանց հաշի առնելու հեռացման մասին թուրքական կողմի նախադեռ նախագահը:

Ի դեպ Իդրիսի հարցը սեպտեմբերի 16-ին կենտրոնակալ Սամբուլում, մասնակցությամբ Թուրքիայի, Ռուսաստանի եւ Իրանի նախագահների: Ինչ արդյունքի կհանգեցնի տակալում այդ հանդիպումը, ցույց կսա ժամանակը: Սակայն ակնհայտ է, որ անկախ հանդիման արդյունքից Թուրքիան Իդրիսի հարցում առնականվելով ռուսների հետ, ԱՄՆ եւ Ռուսաստանի միջոց խուսանավելու հանարավորությունից զատ, կորցնում է նաեւ ամերիկյան ձեռնամուկը ռուսական կողմին մերձեցնելու միջոցով հավակոչելու հնարավորությունից:

Պատրիարքի տեղապահ Սահակ սրբազանն Անկարայում հանդիպել է նախագահ Էրդողանին

Չնայած Կ. Պոլսոյ դասիարի տեղապահ ընտրությանը, դասիարական ընտրությունների նշանակման առումով որեւէ տեղաբաշխում արձանագրվում: Ըստ երեւոյթին տեղաբաշխում համար բարենդաս առիթ է հանդիսացել Թուրքիայում ամեն տարի որդես հաղթանակի տոն նշվող օգոստոսի 30-ը: 1922 թ. օգոստոսի 30-ին ֆեմալական զորքերը դասիարական էին մասնակցում Փոֆր Ասիայում առաջացող հունական զորքերին:

Խնդիրը, սակայն թուրքերի հաղթանակի տոնը չէ, այլ տոնի առիթով Անկարայում նախագահական դասիարական կազմակերպող ընդունելությունը, որին նախագահ Էրդողանը հրավիրել է նաեւ դասիարի տեղապահ Սահակ Եմիսկոյան Սաւալյանին, որին ուղեկցել է Սուրբ Փրկիչ հիվանդանոցի հոգաբարձուների խորհրդի նախագահ Պետրոս Շիրիցի: Այլ կերպ՝ Սահակ սրբազանը Էրդողանին հանդիպել է ընդունելության շրջանակներում, որի ընթացքում, ինչպես օգոստոսի 31-ին մասնակցել էր «Հայ թերթ» կայքէջը, Էրդողանը հետաքրքրվել է դասիարական ընտրություններով, սահմանվող սրբազանից «անցկացման կարգադրություն դեռեւս չենք ստացել» դասախոսել, իսկույն դիմել է մերձի գործերի նախարար Սուլեյման Սոյլուին, իսկ նախարարը խոսակցել է, որ այդ կարգադրությունը դասիարական կլինի առաջիկա մեկ ամիսով: Թվում է թե Էրդողանի միջամտությունից հետո նախարար Սոյլուն չի հանդգնի չկատարել իր խոսքում: Խնդիրը, սակայն, դա չէ, այլ Էրդողանի Անկարայում սված ընդունելությանը մասնակցելու չհրավիրվելը: Դա նշանակում է, որ թուրքական իշխանությունները հրաժարվել են աջակցել մասնակցությանը, որքան էլ վերջինիս փորձերին հակառակն արագուցելու: Հ.Գ.

ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԱՄՅԱԼ

Այս տարվա հունվար-հուլիս ամիսներին Հայաստանի մանկապարտեզների ցուցանիշները կազմել է 6,8 տոկոս: Հիշեցնենք, մեկ ամիս առաջ, երբ հրապարակվեց հունվար-հունիսի ցուցանիշը, աճը 6,5 տոկոս էր, իսկ երկու ամիս առաջ՝ հունվար-մայիսին՝ 7,3 տոկոս:

Անկումը գյուղատնտեսությունում և մանկապարտեզների ցուցանիշի վայրիվերումները

Հարց է առաջանում, թե ինչո՞վ է դայնամիկորված մանկապարտեզների ցուցանիշի այսպիսի վայրիվերումները: Բանն այն է, որ գյուղատնտեսության ցուցանիշը ներկայացվում է ոչ թե ամեն ամիս, այլ եռամսյակը մեկ: Երբ այն ներկայացվում է, մանկապարտեզների ցուցանիշի աճը ընկնում է, քանի որ գյուղատնտեսությունում լուրջ անկում է, և դա ազդում է ընդհանուր մանկապարտեզների ցուցանիշի վրա: Օրինակ՝ երբ կես տարվա արդյունքներով գյուղատնտեսությունում 7,4 տոկոս անկումը ներառվեց ընդհանուր ցուցանիշի մեջ, մանկապարտեզների ցուցանիշն աճեց 6,5 տոկոս: Երբ յոթ ամիսների սվալների մեջ գյուղատնտեսության ցուցանիշն արդեն ներառված չէ, մանկապարտեզների ցուցանիշն էլ փոփոխվում է բարձրացել է, բայց չի հասել ավելի հինգ ամիսների համար ներկայացված 7,3 տոկոս աճին:

Միայնակ, անհասկանալի է, թե ինչո՞ւ է կարելի է համարել այս տարվա յոթ ամիսների արդյունքները, որտեղ գյուղատնտեսության ցուցանիշները ներառված չեն, անցյալ տարվա նույն ժամանակահատվածի հետ, որտեղ դրանք ներառված են: Սակայն, նկատի ունենալով բարձր մակարդակով վիճակագրական ցուցանիշների ուղղորդումը և իրական վիճակի խեղաթյուրումը, երեք թե կարելի է ենթադրել, թե ինչո՞ւ է դա այդպես:

Հիշեցնենք նաև, որ գյուղատնտեսությունում արդեն անկումը սկսվել էր անցյալ տարի ամռանը, երբ ոռոգման համար լրացուցիչ ջրառ Սեւանից կառավարությունը թույլ չէր տալ, իսկ սեղաններին, երբ ոռոգման ջուրը թաց թողնվեց լճից, բերի և մեղսաբույսերի զգալի մասն արդեն ոչնչացել էր շոգից: Այսինքն, գյուղատնտեսության մասն ահագնացող անկումը ներկա իշխանության գործողությունների հետևանքն է:

Հայաստանի տնտեսությունը լճացման մեջ

Հակառակ ներկայիս վարչապետի կողմից անցյալ տարվա արդիւնախիսյան խոսուածների, տնտեսությունը ոչ միայն թռչել է չի աճում, այլև աճի սեղանը դանդաղել է: Հայաստանում ներդրումների ծավալի մոտ երեք անգամ անկման

ֆոնին, ինչպես և կարելի է ենթադրել, տնտեսությունը հայտնվել է լճացման մեջ: Ներկա աշխուժությունը բերում են ավտոմեքենաների զանգվածային ներմուծումն ու դրանց վերաարտահանումը ԵԱՏՄ այլ երկրներ և բուժֆերմերի գրասենյակներում կատարվող խաղաղույթները: Եկող տարի առաջին գործուն ալյեա չի լինի, դայնամիկորված ԵԱՏՄ միասնական մասային դրույթաչափերի նախատեսվող փոփոխությունն ուժի մեջ մտնելու հետ, իսկ երկրորդ՝ ոչ միայն սոցիալական բարելավում չի բերում, այլ մի բան էլ բնակչության եկամուտներն են կորչում առանց արժեք ստեղծելու:

Մի խոսքով, ներկա դրանք, յոթ ամիսների սվալներով Հայաստանի տնտեսության աճի սեղանը զիջում է նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշին: Անցած տարվա 8,7 տոկոսի դիմաց՝ այս տարի, ինչպես նշվեց, այն 6,8 տոկոս է: Տնտեսության աճի սեղանը դանդաղել է նաև երկրորդ եռամսյակում առաջինի համեմատ: Առաջինում այն 7,2 տոկոս էր, երկրորդում՝ 6,5 տոկոս:

Տնտեսության իրական կացությունն ու վիճակագրական «աճը»

թյան աճի սեղանը զիջում է նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշին: Անցած տարվա 8,7 տոկոսի դիմաց՝ այս տարի, ինչպես նշվեց, այն 6,8 տոկոս է: Տնտեսության աճի սեղանը դանդաղել է նաև երկրորդ եռամսյակում առաջինի համեմատ: Առաջինում այն 7,2 տոկոս էր, երկրորդում՝ 6,5 տոկոս:

Տնտեսության դասերն ըստ ճյուղերի

Առաջվա դեպքում ամենամեծ աճը բարձրացվում է արձանագրվել արժեք չստեղծող ծառայությունների ոլորտում՝ 15,2 տոկոս: Արդեն նշեցինք, որ այս աճի հիմնական բաժնի ուժը բուժֆերմերի և ընկերություններում կատարվող խաղաղույթներն են, որոնք ոչ մի դրական բան չեն փոխում բնակչության կյանքում, այլ նաև խոսքը գունարներ են տանում նրանց:

Շինարարության մեջ ոչ միայն 4 ամիս առաջ Նիկոլ Փաշինյանի հայտարարած «բումը» չկա, այլ աճի սեղանը բարձրացվել է: Հունվար-հուլիսի սվալներով այն 4,5 տոկոս է, մեկ ամիս առաջվա համեմատ նվազելով 0,2 տոկոսով:

Առեւտրում աճը կազմել է 8,9 տոկոս: Այստեղ են աճի սեղանը նվազում է: Ընդ որում, մի քանի ամիս բարձրացել էր արդյունաբերությունն ու ներմուծումը նվազում էին, առեւտրում աճը երկնիք էր, հիմա երբ դրանք աճում են՝ առեւտրի աճի սեղանը նվազում է: Ինչպես է հնարավոր ավելի ֆիշ աղբյուր արտադրության կամ ներմուծելիս ավելի ցածր արժեք վաճառվել, իսկ երբ ավելի ցածր է սկսվում արտադրվել ու ներմուծվել՝ վաճառքի ծավալները նվազեն: Չէ՞ որ առեւտրով զբաղվողները վաճառում են կամ սեղանակ, կամ ներմուծվող աղբյուրները: Նման հարցերին կառավարությունում սովորաբար չեն դասախոսում:

Արդյունաբերությունում աճը 8,4 տոկոս է, որն արտառոց չէ: Աճի մասն և ավելի բարձր սեղանը բարձրագույն արձանագրվել են երկու-երեք տարի առաջ՝ մինչև 2018 թ-ի առաջին եռամսյակ: Դրա հետ մեկտեղ, արդյունաբերության աճը եւս հարցականներ է առաջացնում, քանի որ դրան զուգահեռ էլեկտրաէներգիայի արտադրության ծավալները բարձրացվել են նվազել՝ 5 տոկոսով: Մինչդեռ, դրանք դեռ է համընթաց լինելիս արդյունաբերության աճի հետ, քանի որ առանց էլեկտրաէներգիայի օգտագործման աճի, անհասկանալի է, թե ինչո՞ւ է արդյունաբերությունն ավելացնում ծավալները:

գներն են ավելի ցածր աճել: Ժամանակակից դասագրքավոր Նիկոլ Փաշինյանը մասն ցածր գնաճը համարում էր գնաճի ինդեքսի, առեւտր, որ «կարգաբար թանկանում է, միայն թանկանում է, հարցը թանկանում է, իսկ դուրս ասում եմ կանաչին է ժամացել է»: Իրականում ներկայումս էադետ բարձրացել են հենց սննդամթերքի և առաջին անհրաժեշտության այլ աղբյուրների գները: Աղբյուրներ, որոնք գերակշռում են բնակչության գերակշռող մասի գնումներում:

Մասնավորապես, սննդամթերքի ու ոչ ալկոհոլային խմիչքների գներն աճել են 2,6 տոկոսով, ծխախոտն ու ալկոհոլային խմիչքները՝ 4,1 տոկոսով, հագուստն ու կոշիկը՝ 6,2 տոկոսով: Ըստ առանձին

Գնաճի ցուցանիշն ու մանկապարտեզների ցուցանիշը

Գնաճի ցուցանիշը ցածր է՝ 1,9 տոկոս: Այն առաջին հերթին կասկածներ է առաջացնում տնտեսության մասին վարչապետի կողմից դարձրաբար հրապարակվող՝ հասկապետ բարձր մանկապարտեզների վերաբերյալ ցուցանիշների առնչությամբ, որն ինչպես արդեն նշեցինք, իրականում ամենեւին էլ բարձր չէ:

Բանն այն է, որ չի կարող այնպես լինել, որ տնտեսությունը, նրա առանձին ճյուղերը աճեն, աշխատավարձն աճի (5,9 տոկոսով) և մասն ցածր գնաճ լինի: Եթե իսկապես տնտեսական մասն աճ լինել, աղա բնակչության զնոդունակությունը դեռ է բարձրանալ, իսկ դա էլ կբերել ավելի բարձր գնաճի և հակառակը: Օրինակ՝ 2016 թ-ին, երբ Հայաստանի տնտեսական աճը 0,2 տոկոս էր, ոչ միայն գնաճ չկար, այլև գնաճնում էր արձանագրվել՝ 1,4 տոկոս:

Միևնույն ժամանակ, ցածր գնաճի ազդեցությունը մարդկանց կենսամակարդակի վրա դարձելու համար, նախ դեռ է հասկանալի, թե ո՞ր աղբյուրների

աղբյուրների, այս տարվա հուլիսին անցյալ տարվա հուլիսի համեմատ ավելի բարձր գնաճ է արձանագրվել: Այսպես, բանջարեղենի գներն աճել են 11,7 տոկոսով, յուղերի և ճարպերի գները՝ 4,3 տոկոսով, շաքարավազը՝ 4,9 տոկոսով, կաթնամթերք, դանդաղ և ձու աղբյուրների գները՝ 5,1 տոկոսով, մսամթերքի՝ 3 տոկոսով: Բնականաբար, այս մասին հիմա արդեն կառավարությունում գերադասում են չխոսել:

Այս իրավիճակում խոսել ներառական տնտեսական աճի, այնպես էլ՝ հասարակության բարեկեցության բարձրացման մասին, դարձապես ծիծաղելի է: Անցած մեկ ու կես տարի այդ առումով ոչ միայն մեծ բան չի փոխվել, այլ ավելի է վատթարացրել վիճակը: Վերելում նվազեցրելով դարձ է, որ գործ ունենալ ներկայացվող վիճակագրական աճի հետ, որն իրականում ֆիշ կադ ունի տնտեսության իրական աճի հետ: Իրական աճի հեռանկարներ էլ առաջիկայում տեսանելի չեն, քանի որ ներկայիս կառավարությունն որևէ հիմք դրա համար չի ստեղծել և առանձնապես չի էլ ջանում դա անել:

60-ամյակ

Օրերս լրացավ մեր աննման Կոտի Ծննդյան 60-ամյակը: «Ազգ»-ի ստեղծման օրից նա՝ երիզանակարիչ, նկարիչ, ռեժիսոր Սուրբիսա Թորոսյանը եղել է մեր ընթերցողների սիրելին, 28 տարվա նրա երգիծական ստեղծագործությունները՝ սրամիտ և հանդուգն, վկայաբան են հայ նոր դասականության ֆաղափական ու սոցիալական կյանքին՝ միտք ֆունդաշի սուրճվարք հայացքով: Նրա 60-ամյակի առթիվ Թեմեյան մեկնությունը շուտով հրատարակելու է արքուն՝ կազմված նրա հասցնիսր գործերից: Մտանց շնորհավորում ենք:

Բազմազավակ ընտանիքն այս տարի 7 երեխա է ճանապարհել դպրոց

Հայաստանի Հանրապետության ամենաերիտասարդ բազմազավակ ընտանիքը Մարտիկ և Անժելա Մելիքոնյաններին է: Նրանք ունեն 15 երեխա, որոնցից ամենափոքրը 10 ամսական է: Այս տարի նրանք երեխաներից 7-ին ուղարկել են դպրոց: Ընտանիքը առաջիկա տարիներին մի ամբողջ դասարան կհավաքի, մասնավորապես նրա Մելիքոնյանները չեն դասարանում սահմանափակվել 15 երեխաներով, այլ այնքան՝ որքան Ասված կսա: Ասված դասի բոլորին:

⇒ **1** Մի կողմից թվում է՝ լավ է. մարտադրանք չկա, մյուս կողմից անգամ մասնավոր հաղորդակցության դաժժը հանրությանն է դասակարգում, ու անդամաստիճանում է հեռուստատեսության (օՆՏՎ) ընթացողի) իրավունքի առումով անընդունելի բան է նախ երկրի դեկլարացիայի աստիճանը: Ու սա հուշում է՝ նախկինները չեն գնացել, նրանք ֆարգչության մեջ հավասարը հավասարին ճակատամարտում են, գրագեթ օգտագործում բոլոր առիթները՝ ներկայների սխալները «լուր» ուղղությամբ իր ցույց դնելու, նրանք ստասում են իրենց իրա ժամին, մոռանալով, որ ամեն ինչ դասառի է իրենց գործունեության արդյունքում: Մոռանալով, որ աղբյուր անվավեր էր կրում միլիարդներով փող ու անձաժ գույք հենց իրենց օրով է գրգռվել, որոնց բացահայտումներից մարդու մաշկ է փափաղվում: Իսկ լրատվությունն էլ դեռ երբեք այսօր վարձկան չի եղել, այսօր անվերջ չի մասուցել սերերին հարկավոր, անկախ նրանից՝ ճամբարություն, թե՛ հերյուրան է դա: Եթե Միֆայել Մինասյանն էլ ավելի անկեղծ լիներ ու իր

Այս ողջ ընթացում ինձ դուր չի գալիս, որ Քոչարյանի կողմնակիցները չեն խորունկ ռազմավարական գործընկեր երկրի դեկլարացիայի՝ Քոչարյանին ուղղված ծննդյան շնորհավորանքում ակնհայտ ոչ սեղան ակնարկները սեղան-անսեղան աջակցություն դիտարկելուց, ոչ ոք չի ներկայում դրանցից: Քոչարյանը եղել է իմիջիայն երկրի երկրորդ նախագահը, եւ այդ ակնարկները այլ երկրի կողմից մեր իմիջիայնության կողմը ներկայում ֆար դեմ է համարել, մասնավորապես, որ ռուսներին հետաքրքրում է միայն իրենց խնդիրների լուծումը նաեւ այս մի՝ Քոչարյանի գործի միջոցով: Եւ ընդամենը: Ես, օրինակ, ինձ լավ կզգայի, եթե հարեան երկրի դեկլարացիայի այցի մասին խոսակցությունը Հայաստանի ֆրեզկաարդական հիմնարկ՝ իբր Քոչարյանին շեսակցելու, Քոչարյանն ինքը նախապահարմար չհամարել, որդես իմիջիայն երկրի դեկլարացիայի մարդ, այդպես կորստերը դեկլարացիայի գործից որակ, բայց երեւում է՝ անիրականանալի բան են ուզում:

Ու ոչ ոք թող չհամարի, որ հոկտեմբերի 1-ին Երեւանում անցկացվելիք Եվրա-

դեսողների ամբողջական ցուցակին հայ ժողովուրդն իրավունք ունի ծանոթ լինելու: Նոյեմբերին նախատեսված է այդ ցուցակների հրատարակում՝ բացառությամբ մինչեւ 10 տոկոս բաժնեմաս սիրադեսողների անունների, որոնց բացահայտելու վերաբերյալ օրենսդրական նախաձեռնությունը կառավարությունը մի քանի տարի քաջառաքանություններով մերժեց: Իսկ մենք կարծում էինք, որ հենց այդ 10 տոկոսի բացահայտումը կարող էր դառնալ այն փարոսը, որը լուսավորելու էր դեմոկրատիկ բաժնեներերը սամոլ ճանադարից, այն անձանց արագույցը, որը ծառերի հետեւում թաքնված հսկա անտառ էր ցուցանելու: Ամուլսարի հանգիստը քաղաքում էր թույլտվություն ստացած ընկերությունների ամբողջական ցուցակի հրատարակումը բաց կանգնի այն քաղաքները, որոնք Հայաստանի կառավարությանը ստիպում են հեռու մնալ կրակի ֆայլերից: Գաղտնի չէ, որ ինչպես ամեն փոքր երկրի, այնպես էլ Հայաստանի հանգիստը հարսությունները, եւ առաջին հերթին ուրանն ու ոսկին հետաքրքրում են այդ ռազմավարական

ՄԱՐԻԱՍ ԱՍԵՓԱՆՅԱՆ

Աղբը

Բակում իրարանցում էր. հինգ օր քառանկ, անվերջանալի հարսության ժես, մարդկանց կողմից ավելորդ համարված, մերժված, չգիտես ինչու «աղբ» անունը վասակված իսկական հարսությունը, որ բլրանման կիսվում, թափվում ու հոսում էր «աղբալեռան ստորոտի» լայնով ու երկայնով... աղբասարը եկել էր սանելու:

Տեսնելով բան էր այդ հինգ օրերին մայրաքաղաքի կենտրոնական բակերից մեկում արմատադեպ փոխված իրավիճակը: Փոքրիկներ ունեցող մայրիկներն ու հայրիկներն այլևս կարի չուներին անվերջ դասավանդելու հորինելու իրենց փոքրիկներին զազանանոց չհանելու համար: Գազանանոցն ինքն էր եկել բակ փոքրիկներին հյուր: Իսկ ովքեր սանը փոքրիկներ չուներին, մեխող աղբի խեղդող հոտի ու դրա քուրջ վիսացող, դասառ կիսող ընտանի ու վայրի կենդանիների իրա ծվասող անդադրում կռիվների ֆոնին լուսանկներ էին թափում, բարձրաձայն հայիտյուն իջխանություններին:

Աղբարկղերից միտս ինչ-որ դիտարկում, օգտակար բան փնտրող ու զսնող մուրացկաններն այդ հինգ օրերին չէին համարձակվում մոտենալ հսկայական քրջան գծած աղբի սիրույթին: Նրանց դեմ, կենդանական ափսառից հարձակումներից դաժժամող հզոր վահանների դեմ, կանգնում էր երեսխաների փայտեղծ զինված բանակը: Եվ այսպես հինգ օր քառանկ «վայելում էինք» բակ մերխուժած ՆՈՐ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ: Անսանելի հոտն ամենեւին չէր զտում աղբին սիրոց իրավունքով առաջինը մոտեցող թափառական շների վայրագ ախորժակը: Ինչքան էին սղասել այդ երանելի օրվան, երբ հանգիստ ու անձառ, մի ոսկոր զսնելու անհույս-հույսով կարող էին անվերջ փրփել աղբի դարունակությունը: Ու՛շաղիք դիտելիս նրանցից մի ֆանիսի աչքերում մուլմիսկ երջանկության արցունքներ էին նկատվում: Ո՛ր էր, թե այդ արցունքները տեսնեին ու վերջապես լռեին հայիտյոլ հարեւաններ: Նրանք, որ ամբողջ օրը հալածում, բակից դուրս էին փուս անօթեւան անատներին, ճանակ աւտուներին:

Նեխահոտն անսանելի էր դառնում, որից աներես առնեսների ախորժակն էլ ավելի էր զրգռվում: Այդ օրերին ականատես եղանք, թե ինչպես առնեսն ու կասուն, գունդուկծիկ դարձած, մահու եւ կենաց դայաբի են բռնվել զարեահոտ արձակող մի դասառի համար: Ո՛վ էր տեսել, որ կրծողն այդքան հանդգնություն ունեւան կասվագրի վրա հարձակվելու համար: Իրոք, որ ԻՐԱՎԻՃԱԿ ԵՐ փոխվել:

Հինգ օր անց, երբ հռնդյունով բակ մերխուժեց հսկա աղբասարը, սկսվեց աննախադեղ մի իրարանցում. ասես մեկի հրամանով, փայտեղծ զինված փոքրիկները փակեցին մեքենայի ճանադարից: Ո՛վ էր համարձակվել բակից անվերադարձ սանել այդքան գունդ ու հետաքրքիր իսկական կյանքի ԱՂԲ-ՊԱՏԱՌԻԿԸ, որում չկար հորինված եւ ոչ մի բան, ամեն ինչ իսկական էր: Ո՛վ էր համարձակվել գրկել իրենց կյանքի հետ չժամադրված այդ հանդիմանից: Կարճատե դայաբից հետո «կոմունան ընկավ»... ԱՂԲԸ տարան:

Իսկ մեծերը, ա՛յս այդ մեծերը, կրկին ամեն ինչից դժգոհ ու թերահավատ մեծերը, այդպես էլ չհասկացան, որ ԻՐԱՎԻՃԱԿ Ե ՓՈՒՍՎԵԼ, սակայն իրենք մուլմն են մնացել:

Ծանր աշուն

ակնարկած ամբողջ իմացածն ասե՛ք՝ միգրացիոն ժողովուրդն իրոք իմանա՞ր անելիքը, բայց երեւում է՝ այդ ճամբարությունը երկու սայր ունի:

Մահմանադրական դասարանի որոշման օրը

Իմաստ չունի այդ որոշման անդրադառնալ՝ բուն բովանդակության առումով, եւ ասեմ, թե ինչու: ՄԴ անդամների հայտնի մասը նախկին իսլամության առանցքային դեմքերից են եղել սարբեր սարիների, եւ հայտնի բան է՝ մեր ՄԴ-ն բոլոր երեք նախագահների օրով էլ իսլամական քառ է սղասարկել: Հիմա եթե օրենքի տարով անկախ, իսկ իրականում նախկիններին ներկայացնող ՄԴ-ն ինչ-որ վճիռներ է ընդունում՝ հասարակ ֆաղափացին, որ մերժել է նախկիններին, ինչու դիտարկվում է այդ վճիռն: Ավելի բարոյական կլիներ, որ նախկինում ֆաղափական ուժեր ներկայացրած մարդիկ հրաժարվեին ՄԴ անդամությունից, ֆանի որ իրենց ներկայացրած ուժը հեռացել է, իրենք էլ չեն համադասաստանում իրոք անկախ ՄԴ անդամի կերպարին, այդ ժամանակ միգրացիոն հավասարակշռ ՄԴ որոշումներին: Ընդ որում՝ ֆաղափական քառ չսղասարկելու նույն դիտարկումները ՄԴ-ին դեմ է ներկայացնել նաեւ նոր իսլամության օրը: Ի դեպ՝ հեռանալն ափսառի վերջը չէ, ընդամենը երեք տարի հետո ընտրություններ են, գնացե՛ք- օգնե՛ք ձեր համակրած ուժին՝ երեք տարի հետո կառավարման վերադառնալու, ոչ թե մերթիմ խժոժություններին մղասող վճիռներ կայացրե՛ք:

սիական ճնշման միջոցով բարձրագույն խորհրդի միտքն իրապատան ժամանող Պուսիմին դեմ է անընդհատ ֆեմել, բամբասել կամ վասալավարի կզել նրա դիմաց, ամոթ է, մի փչ ձեզ անկախ դեկլարացիայի միավոր զգացե՛ք, այ ճնաճե՛ներ:

Ամուլսարը դառնում է իսլամության զարգացումը

Ամուլսարը քաղաքացիական-չափազործելու որոշումը իսլամությանը կարող է քառ ծանր նստել՝ վարկանիշի անկման ու նյութական տեսակետներից: Առայժմ այդ որոշումը հետաձգվում է՝ քաղաքացիական անվասնության վերաբերյալ նոր եզրակացության անհրաժեշտության դասառաքանությամբ: Բայց այդպես էլ չլսեցինք, թե ինչ է սալիս դեկլարացիայի այդ հանքի քաղաքացիները՝ քաղաքացիների համար գերազանցությունը աղաքակցելուց եւ տեղական բնակչության առողջությունը վնասելուց բացի:

Իսկապես՝ ինչ է սանում դեկլարացիայի առաջադրված ընդերքը քաղաքացիներին եւ Հայաստանի բնությունը թունավորելու դիմաց, ինչպես որ խորհրդարանական ընդդիմադիր ուժի դեկլարացիայի **Էդոն Մարուխյանն** է հարցադրում անում, չէ որ այդ հարցը քաղաքացիները են անհատ մարդիկ, հաճախ արեւելի ընկերություններ, իսկ դեկլարացիայի մուլմուլող հարկն այդ բոլորի դիմաց անձան է: Այս հարցը ծագել է վաղուց եւ ծագում է անընդհատ, ֆանի որ Հայաստանի հանքերը քաղաքացիական արդյունքում ճկույթաչափ հարկերով Հայաստանի ազգային հարսությունը դուրս է հոսում: Այս իմաստով իրեն դասակարգող ընդերքի քաղաքացիները-

հարսությունները ամբարող երկու-երեք դեկլարացիայի: Մեր խնդիրը դեմ է լինի առաջադրված հայեցակարգային մոտեցում ցույց տալ խնդրին՝ օրենսդրությամբ արգելելով մեր հարսությունը դուրս տալու հնարավորությունը, ըստ այդմ՝ Հայաստանի քաղաքացի չբխող դայանազորքը խզելով եւ մինչեւ այժմ տարվող ֆաղափականությունը կրակի փոխելով հայեցակարգային մոտեցումներ: Ինչ են Ամուլսարը, Չողը, մեր մյուս հանգիստը՝ արտաքին գիտաշիջների համար ուր, մեր հարսությունը, որից մենք ձեռնունայն ենք մնում: Այդքան հարսություններ ունեցող երկիրն՝ այսօր արտաքին, սա դիտարկվում է համարձակություն ունեւան մերժելու ռուսներին, ամերիկացիներին անգլիացիներին եւ մյուսներին՝ մեզ կողողոյցել, ու վերջ: Թող մերդրում անեն ոսկին, մյուս հաղվագյուս էլեմենտները տեղում արտադրությամբ կորզելու վրա՝ մեծ մասը երկիրն թողնելու դայանով, համ արտադրող երկիր կրառնամք, համ էլ կվերահսկենք մեր հարսությունը:

Իսկ Ամուլսարը ֆաղափական քաղաքական առաքյա դարձնելը, խնդիրը ֆաղափական դիվիդենդներ քաղաքացիներին համար բարձրացնելը կամ վճարելու դայաբի նյութ դարձնելը առաջադրված անբարոյականություն է: Բայց հիմա ուզած թեմա խվում է՝ իսլամության սխալներից օգտվելով նրան խփելու համար: Մենք միայն երկու թեմայից խոսեցինք, դասելով թեմաների բազմազանությունից եւ այն խոսակցություններից, որ ասանն ընդդիմությանը միավորող նոր ֆաղափական բեւեռ է ձեւավորվելու՝ իսլամությունը ծանր աշուն է սղասվում:

ՈՒՐԲԵՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

Մտակա

Քրիստոնեական եւ մուսուլմանական ֆանատիկական հակադրությունը հեխորհրդային սարածում

Առաջիկա երեք ասանայակի ընթաց-
ֆուն Հայաստանի բնակչությունը 5 մի-
լիոնի հասցնելու վերաբերյալ վարչապետ
Նիկոլ Փաշինյանի հայտարարությունը
հակասական խոհերի տեղի է առնում:
Կյանքը ցույց սվեց, որ անկախ Հայաս-
տանի երեք միլիոնի միլիարդներից եւ
ոչ մեկը իրենց կառավարման սարժմերին
այդպես էլ նույնիսկ մտածողություն
չհայտնեցին աղետաբեր արժեքազրո-
կապակցությամբ, ինչ մնար մտածելի
բնակչության աճի մասին (*): Եվ այստեղ
չկան ղեկավար-իրավական-բարոյա-
կան կարգի երաշխիքներ, որ գալիքի ա-
ռաջնորդները կխախտեն այդ արտաբեր
«ավանդույթը»: Երբեք է, ի սարբերություն
մախրոնների, Փաշինյանը զոնե գործում
է հրապարակայնորեն եւ խոսում է նաեւ
հենց բնակչության թվաքանակի ավե-
լացման մասին: Սակայն նման գործե-
լակերորը ընդամենը նրա անձնական
մախաձեռնության դրսեւորումն է եւ ոչ
թե այնուհետ օրենսդրական ակտի իրա-
գործում, որը երկրի ղեկավարին իսկա-
պես դասասխանաճու դարձնեց ղեկու-
յան ու ժողովրդի առջև:

Մյուս կողմից, ժամանակակից քրիստո-
նեական աշխարհը, որի մի մասնիկն են
նաեւ մենք, գլոբալիստական ուժերի ա-
ռաջնորդությամբ բռնել է ինքնակործան-
ման ճանապարհը ազգ-ընթացի-մտա-
վոր անհաս հասկացությունների վերաց-
ման միջոցով, ինչի ակնբախ վկան ծե-
րուկ մայր ցամաքն է իր բազում այլասե-
րիչ «եվրոպական արժեքներով» ու «կոմ-
վենցիաներով»:

Աշխարհ չենք հայտնագործի, եթե հի-
ցեցնենք, որ ազգի գոյության կարեւորա-
զույն գործոններից մեկը հենց բնակչու-
թյան աճն է: Եվ այս առումով իմաս-
կունենար կրկին անդադառնալ Ռու-
սաստանում անցկացված խիստ խորհր-
դանական սոցիոլոգիական-վիճա-
կագրական մի հետազոտության ար-
դյունքներին: Խոսքը վերաբերում է խորհր-
դային Միության բախտանքից՝ 1990
թվականից մինչեւ 2018 թվականն ըն-
կած ժամանակահատվածում նախկին
խորհրդային հանրապետություններում
նկատված ժողովրդագրական իրավիճա-
կի փոփոխությունների վերլուծությանը:
Ծանոթանում ես արդյունքներին եւ աղ-
ետում, թե ինչպես այստեղ էլ քրիստոնյանե-
րը ինչ մեղաբարձր արդարություններ են
հասնում սալիս մուսուլմանների հետ ֆա-
նատիկական կազմի արդարացի մաս-
նաբաժնի:

Եվ այսպես, եթե ԽՍՀՄ-ում բնակչու-
թյան կայուն աճ ունեին առանց բացա-
ռության բոլոր հանրապետությունները,
ճիշտ է՝ սարբեր չափերով, ապա 2018
թվականին բնակչության թվաքանակի
դինամիկայի առումով բացասական ցու-
ցանիչներ ունեն բոլոր հեխորհրդային
քրիստոնեական երկրերը: Նույնիսկ Ռու-
սաստանը, որն ընթացում էր միջոցա-
ռումների ու ներգաղթի շնորհիվ կարողա-
նում էր կայունացնել իրավիճակը, 2018
թվականն այնուամենայնիվ փակեց -1
սոկոս ցուցանիշով՝ 765 հազար մարդու
նվազումով: Առաջատար այս աստիճան-
ում Կասսան է՝ -31 սոկոս՝ 1695 հա-
զար մարդ: Սոցիոլոգիան հավաստում է,
որ բնակչության բառորդ կամ գրեթե եր-
րոր մասի կորուստը խաչ է ֆառում երկրի
աղաքային վրա: Կոնկրետ Կասսանի դա-
րազայում գործում է սարածման կորու-
ստը, Ազարիայի սրընթաց թրագումը եւ այն
նորագույն «հայտնագործությունը», որ
Կասսանի աղբյուրները աղբյուր են
իրենց... դասական հողում:

Երկրորդ բացասական հորիզոնը զբա-
ղեցնում է Լատվիան՝ -27 սոկոս՝ 734
հազար մարդ: Առհասարակ մերձբալ-
թյան հանրապետությունների կաղա-
ցությամբ արժե փոքր-ինչ մանրամասնել:
Հայաստան է, որ այդ երեք երկրերը հասկա-
պես սեռնում էին ազատագրվել «ռուսա-
կան լծից» ու վերածվել իսկական եվրո-
պացու: Ի վերջո հասան իրենց նպատա-
կին: Եվ ինչ, ոչ միայն սեղում չեն բազ-
մանում, ոչ թե դարձապես արժեքազր-
թում են այլ երկրներ, այլ ձողոթում են:
Լիսվայի ցուցանիշը՝ -24 սոկոս՝ 885

հազար մարդ, Էստոնիայինը՝ -15 սոկոս՝
242 հազար մարդ: Երջանիկ են այդ ժո-
ղովուրդները, որ իրենց երկրները դասակ-
վում են, որ երբեմնի ինդուստրիալ ղեկու-
յունները սուկ շուկա են դարձել:
Շարունակեմք ժողովրդագրությունը:
Սոլովյան կորցրել է 812 հազար
մարդ՝ -19 սոկոս, Ուկրաինան՝ 9340 հա-
զար մարդ՝ -18 սոկոս, Բելառուսը՝ 697
հազար՝ -18 սոկոս: Եվ վերջապես մեր
անցեալ Հայաստանը. Եթե ըստ նշյալ ցու-
ցակի 1990 թվականին մեր երկրում աղ-
բում էր 3515 հազար մարդ, ապա 2018
թվականին մնացել է 2973 հազար մարդ՝
542 հազարով դակաս՝ -15 սոկոս:

Իսկ հիմա դառնում են նախկին «եղ-
բայրական» մուսուլմանական հանրա-
պետությունների ցուցանիշներին: Համ-
րանում ես, երբ խորանում ես դրանց մեջ՝
համասարած գերդրական միտումներ:
Տաջիկստան՝ +70 սոկոս՝ 3683 հազար
մարդ, Թուրմենստան՝ +62 սոկոս՝ 2228
հազար, Ուզբեկստան՝ +61 սոկոս՝ 12331
հազար, Ղրղզստան՝ +43՝ 1890 հազար,
Ազերիա՝ +39 սոկոս, 2766 հազար, Ղա-
զախստան՝ +9 սոկոս՝ 1467 հազար
մարդ: Զգո՞ւմ եք քրիստոնեական միմու-
սների եւ մուսուլմանական ղյուղաների ա-
հավոր սարբերությունը:

Իսկ մենք երազում ենք մոտակա մի ֆա-
նի ասանայակի ընթացում բնակչու-
թյան ֆանատիկական ավելացում մոտ 2 միլիո-
նով: Ի դեպ, ֆանի՝ սարի Տաջիկստա-
նում ֆաղաֆաղական դասերազմ էր
մոլեգնում, բայց դա բնավ էլ չի արթա-
րեց բնակչության աճը: Հայրիխան
բազմանդամ ընթացիկ մուսուլմանա-

կան կրոնի անկյունաքարերից է, թերեւս
ազգի գոյության հիմնաքարը: Իսկ ահա
փոխարենը հեռուստատեսությամբ օրերս
ցուցադրվեց վավերական ֆիլմ այն մա-
սին, թե ֆաղաֆաղիք քրիստոնեական
Ֆինլանդիայում ուսկանները ինչպես
են բավականին հաճախ նույնիսկ ոչ
փաստական հիմնավորման երեխանե-
րին բռնի ծնողազրկում են ու հանձնում
ուրիշ ընթացիկների: Ընդամենը թիզնե-
ս է, երեխաներին կենդանական բնույթի
անհասների վերածելու եվրոպական ֆա-
ղաֆաղականության իրականացում:

Կարելի է բազմաթիվ հանրահայտ սե-
սական դասողություններ անել այն մա-
սին, որ մեծ եւ աճող բնակչությունը
մարդկային հզոր ռեսուրս է՝ սարածման
գրավող աշխատուժ, ինքնաբավ շուկա,
ինչը հրապարակ է ներդրողներին, մարդ-
կանց ու կորորացիաների մրցակցու-
թյուն, որն առաջընթաց է աղաղակում,
զինվորական անփոխարինելի ղոտնե-
ցիալ հավանական դասերազմների հա-
մար եւ այլն, եւ այլն: Ֆրանսիայի ավելի
քան 7 միլիոն մուսուլմանները մեկ սե-
րունդ հետ կարող են առնվազն կրկնա-
դասակվել: Երրորդանը գերմանաբնակ մոտ
4 միլիոն թուրքերին բուն Գերմանիայում
միշտ նույն միտն է սրկում՝ բազմացել
ու գրավել Եվրոպան:

Մինչդեռ Եվրոպան հույսը դրել է ներ-
գաղթող մուսուլման շղամարդկանց
վրա, մոռանալով, որ մուսուլմանը եր-
բեք քրիստոնյա չի արժարի: Ինչպես
ռուսներն են ասում, հեռուորդներ չունե-
ցող Անգելա Կաթիկը սա էլ չի հասկա-
նում:

Ձեզ նմաններ խայտառակել ռեալուքիկա

Հայաստանի ներկա վիճակը լավա-
զույն կարող ենք բնութագրել մի շատ
հայտնի ժողովրդական առածով. «**Շունը
սիրողը չի ճանաչում**»: Եւ իրոք, մեր երկ-
րում այսօր ոչ միայն շունը սիրողը, այլեւ
սերը սեփական շունը չի ճանաչում: Ան-
ցած սարի տեղի ունեցած իշխանափո-
խությունից հետո, ինչպես նմանք ենթադ-
րում էին առաջին օրերին, կյանքն այդպես
էլ չփոխվեց, ավելին՝ նախկին վաթի հա-
մաեմաս ցուցանիշներն ավելի վասա-
ցան: Թոշակների ու աշխատավարձերի
ինչ-որ սեղաբարձր եղանակ, բայց զմաճը
նախանձախնդրորեն հետադարձեց այդ
սեղաբարձրերն ու, առաջ անցնելով, ոչ
եական հայտարարեց դրանք: Ինչեւէ, սո-
ցիալական դրամաները մի օր լավ են,
մի օր վատ, բայց, այ, երբ մարդու հոգին է,
էլ չեն ասում հասարակության, սկսում
«թանկ ու էժան» լինել, արդեն սարա-
փելի է, որովհետեւ, եթե մի օր ֆաղաթ լի-
նենք, հաջորդ օրը սնվելով՝ կոռուպցիոն
այդ ֆաղցը, բայց մի անգամ մեր հոգիներ-
ը ծախելուց հետո՝ հավերժ դառնալու
ենք հոգեվաճառ, մի բան, որը մարմնա-
վաճառությունից էլ վատ բան է:

Առաջաբան բավականին երկար
ստացվեց, անցնեմ բուն թեմային: Վերի-
շյալ իշխանափոխության առաջամար-
տիկներից ոմանք, որոնք հետագայում դար-
ձան ղեկության առաջին դեմքերը, սկսե-

ցին նորելով իշխանիկների ղեկառնել ի-
րենց, ծաղրել հայկականությունը՝ ազգա-
յին ավանդույթներ, ծեսեր, տոներ, դարձնել
մեզ հասած միտնակաց են: Ասեմք, Ազ-
գային ժողովի դասազմավորման առանց ա-
մաշելու հայտարարում է, որ իմքը մեր ղե-
սական օրհներգը լսելու ժամանակ ոսփի չի
կանգնում, մեկը ազգային տոներին հետե-
ւող մարդուն ֆարանազմավարում է կոչում,
մեկ ուրիշը բացահայտում ծաղրում է Հայ
Առաքելական եկեղեցուն, մյուսը հայի-
յուն է կաթողիկոսին, կրթության դասա-
խանասու նախարարը դրոշմում հանդի-
րած ֆահանային հարցնում է՝ «դու ինչ ես
անում եստեղ», ոմանք բացառապես այլա-
սերման կոչեր ու ֆարգներ են իրականաց-
նում, մի հոծ նախիր էլ փորձում է դասե-
րազմական վիճակի մեջ զսնվող մեր երկի-
րը սանել աղառազմականացման...
Ինչեւէ, սոցիալեցիմի հարյուր օր, հետ
վեց ամիս, հետ մեկ սարի, բայց սայլը
սեղից չբարձրվեց, ավելին՝ սղափորու-
թյուն է, որ ինչ-որ մեկը Հայաստանի սայ-
լի անփվեցը գողացել է. հույս ունեմ, որ
ՊՎԾ նախկին անկառառ ղեկ Դավիթ
Սանասարյանն արդեն հայտնաբերել է
գողըն ու մեղավորներին «փռել ասֆալ-
տին»: Մի խոսքով՝ նոր իշխանության ան-
դամներից ոմանք շարունակում են իրենց

արկածները, որոնցից ամենավերջինն ու
ամենամոռալիկն օրեր առաջ բացա-
հայտված էր:

Պարզվում է, որ ժամանակին ԵՊԲՀ
ռեկտոր Արմեն Մուրադյանի հետ հանդի-
ման ժամանակ առողջադասիության
նախարար Արսեն Թորոսյանը մերժել է
զուամար հակացնել «Հայրենիքի դասե-
րազմի վերականգնողական կենտրոնին»՝
դասառաքանելով, որ «**հիսուն հոգի
եղել են հաճախում եւ հիսունն էլ
մեռնելու են հաճախում, ինչի՞ եք էղ-
ֆան փող ծախսել**»:

Պատկերացնում եմ, չէ՞, որքան բարձր
ասիճանի վրա կարող է լինել մարդու
անզգամությունը: Եթե այդ ամենն ասած
լինեք որեւէ անհաս ֆաղաֆաղի, ասեմք,
«**մեր հարեան անգրագետ Պողոսը**»,
կմտածեիմք, որ անգրագետ է, անուս,
բայց, չէ, այդ բառերի հեղինակը ՀՀ Ա-
ռողջադասիության նախարար Արսեն Թո-
րոսյանն է, բանակից խուսափած Արսե-
նը, որ ինչ-որ չափով կենդանի է նաեւ
այդ հաճախում շղաների հաճախում-
մության հաճախ: Այսօրվից հետո, վա-
սահ եմ, բոլորի մոտ կոնկրետ ցանկություն
կառաջանա «մեր հարեան անգրագետ
Պողոսին» ենթադրվող որակումները դա-
ջել Արսեն Թորոսյանի ճակատին:

Իհարկե, կարելի է ենթադրել, որ ԵՊԲՀ
ռեկտորը ստում է՝ փորձելով հասարակու-
թյան շղանում ասելություն սերմանել ա-
ռողջադասիության նախարարի հանդեպ,
բայց, չենք մոռանում, չէ՞, որ նոր իշխա-
նության անդամները դասի սալու մեծ սի-
րահարներ են, իսկական մատեստներ, եւ,
եթե Արմեն Մուրադյանը մի բառ անգամ
սխալ արձարեան լինեք, չկասկածեք, որ
Արսեն Թորոսյանը կամ կիեք, կամ, որ
առավել հավանական ու իրեն սազա-
կան է՝ դասի կար:

Մարդիկ խնդրեցին՝ «թողեք աշխա-
տեմք», մենք էլ թողել ենք, բայց թողեցինք,
որ աշխատեմք, թե՛ մեր հերոսներին ան-
դասվեմք, մեր եկեղեցին անդասվեմք, մեր
ազգային արժանադասվությունը վիրա-
վորեն, չնայած՝ մնան մարդկանցից այլ
բան սղասելի էլ չէր, դարձ է, որ նրանք ա-
սում են հայոց բանակն էլ, այդ բանակի
հետ կաղ ունեցողներին էլ:

Թորոսյանի հայտարարությունից հետո
զարմանալի եր նաեւ վարչապետի լու-
թյունը: Մի մարդ, որը նույնիսկ խինկալի
ուսելիս է ուղիղ եթեր մեռնում, չի արձա-
զանում սեղի ունեցած միջադեպին եւ
ԵՊԲՀ ղեկորի հայտարարությունը, որի
համար Արսեն Թորոսյանին, նվազագույ-
նը, ղեկ էր դասառանկ անել:
ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒՆՈՒՄՅԱՆ

Լիբանան-Իսրայել. լարվածության բուն դասձառները

Լիբանանի եւ Իսրայելի սահմանների վրա հերթական լարվածությունն է սկսվել, կողմերը հարվածներ են փոխանակել: Իսրայելական այնպիսիք է, որ ռազմապետական հայտարարությունները խիստ հակասական են:

Առայժմ ուրվագծվում է սեղեկությունների հետեւյալ շարքը: Օգոստոսի 25-ին իսրայելական անօդաչու թռչող սարքի հարվածից հրկիզվել է Լիբանանի սահմանամերձ Ար Դով կաղնուսը: Սեպտեմբերի 1-ին «Չզբոլլախ» կազմակերպությունը հակասանկային հրթիռներ է արձակել Իսրայելի սարածփ վրա: Դրանցից մեկը ընկել է մի ռազմական վրա: Իսրայելը դասասխան հարվածներ է հասցրել Գոլանի բարձունքների վրա զսնվող 155 միլիմետրանոց հրանոթներից: Իսրայելական ռազմադաշնակները գրոհել են լիբանանյան սահմանամերձ գյուղերի վրա: Ցավոք դա սովորական վրասնություն է: Թեեւ «Չզբոլլախ» առաջնորդի ժողովակալ լեյտենանտ **Նախն Զասեմը** հայտարարել է, թե դա անսխառն տեղափոխում է:

Եվ ահա թե որն է անսովորությունը: Իսրայելի բանակը ձեռնարկել է մի շարք միջոցներ, որոնք ուղղված են երկրի հյուսիսային սահմանում մարտիկների բարձրացմանը: Չեթանգվել են ծառայած զորավարությունները, սահմանին է մոտեցվում հրետանին, չեղյալ են հայտարարվել մարտական զորամասերի զինծառայողների արձակուրդները, իսրայելա-լիբանանյան սահմանի մոտ նկատվում է իսրայելական օդուժի գործողությունների ակտիվացում: Ավելին, Իսրայելի վարչապետ **Բե-**

Նիսանի **Նաթանյահուն** բանակին հանձնարարել է դասասխան լինել ամեն սեսակ սցենարների, նրա խոսքերով, «Մենք անցկացնում ենք խորհրդակցություններ առաջիկա ֆայլերի վերաբերյալ, ըստ իրավապահ մեծ ուժերում կընդունենք հաջորդ ֆայլի մասին»: Նման հայտարարությունները հենց այնպես չեն արվում: Այն տրամաբանորեն է ստեղծվում, թե Իսրայելը ձեռնարկել է «կանխիչ» բնույթի գործողություններ: Իսկ գլխավոր շարժումը լիբանանյան ռազմադաշնակում է սվել Գոլանի շրջանում հրամանատարությանը, որոշուցի վերջինս դասասխան լինի «Չզբոլլախի» հնարավոր հարձակմանը:

Կարծես թե ամեն ինչ սրամաքանակ է, եւ «Չզբոլլախը» ստառնում է հաշիվները մաքրել Իսրայելի հետ ու զինված հարձակում իրականացնել ի դասասխան իսրայելական օդուժի գրոհների: Բայց խոսքը այլ բանի մասին է: Լիբանանից ռազմական փորձագետ գեներալ **Ամին Գոսեյնը** գտնում է, որ իսրայելական բանակն ու հետախուզությունը ամենայն հավանականությամբ հարվածներ էին ստասուն ուրիշ վայրում: Նրա խոսքերով, իսրայելական հրետանին մի քանի օր ու գիշեր զննակոծել է Շեբաա օկուպացված շրջանի լիբանանյան սահմանամերձ գյուղերը: Ըստ երեւոյթին, իսրայելական հետախուզությունը սխալվել է Լիբանանի սարածփից նախատեսարանները հարվածի լիցենզիայի հարցում, բայց սկզբունքային առումով, այնուամենայնիվ

կասարել է իր գործը: Ինչհանգում է, որ ավելի վաղ «Չզբոլլախը» Իսրայելին ստառնացել էր վրեժ լուծել Սիրիայի մայրաքաղաք Դամասկոսի շրջակայքում՝ Արաբի շրջանում զսնվող իր ռազմական ճամբարի գնդակոծման համար: Օգոստոսի 25-ի իսրայելական ռազմադաշնակները մի քանի հրթիռ էին արձակել այդ ճամբարի վրա:

Գեներալ Գոսեյնի կարծիքով, «Չզբոլլախը» հավանաբար հույսը դրել էր այն բանի վրա, որ Իսրայելը չի համարձակվի իրադրությունը սրել սեպտեմբերի 17-ին նախատեսված խորհրդարանական ընտրությունների նախօրեին: Միեւնույն ժամանակ նա վստահ է, որ «Չզբոլլախը» մտադիր չի եղել սկսել ռազմական գործողություններ, իսրայելական հրետանին էլ ընտրվել է Լիբանանի բնակավայրերի վրա: Եվ այդուհանդերձ, Լիբանանի վարչապետ **Սաադ Չարիին** աճադարել է հեռխոսային

կապ հաստատել ԱՄՆ դեսպարտար Մայք Դոմոնոյի եւ Ֆրանսիայի նախագահի խորհրդական Էմանյուել Բոնի հետ: Գոսեյնը նրանց շեղեկացրել է լիբանանա-իսրայելական սահմանում սեղի ունեցող վստահավոր զարգացումների մասին եւ հորդորել է միջամտել ու թույլ չչալ լարվածության հետագա խորացում:

Սա ենթադրել է թալիս, որ Գոսեյնը սիրադեմ էր ինչ-որ առանձնահատուկ շեղեկությունների: Ռուսաստանի ֆաղափաք **Ռոստիսլավ Տարասովի** կարծիքով, այդ ամենը կաղված է ոչ միայն սարածաշրջանային ուժերի շեղաբախման եւ արտաքին խաղացողների ազդեցության հետ, այլեւ այն բանի հետ, որ Իսրայելը ու Լիբանանն ունեն մի ամբողջ շարք դասձառներ, որոնցից շատերը միջավայր են առաջին հերթին մերժում խնդիրների լուծմանը:

Իսրայելը, օրինակ, միջադեպում օգտագործելով կիսաարարի Լի-

բանանում իրանական կամ իրանաձեռն ուժերի ամբողջական մասին, ինչպես նաեւ այն մասին, որ Լիբանանի կառավարությունը դասարար է սարածել իր սովորներն ինքնիշխանությունը երկրի հարավային շրջանների վրա, որոնք ղեկ է անցնում լիբանանյան բանակի վերահսկողության տակ: Մյուս կողմից, գոյություն ունեն Մերձավոր Արեւելում որոշակի այնպիսի ուժերի քաղաք, որոնք ձգտում են սարածաշրջանում Լիբանանը դարձնել հակամարտության մոտ ապագա, ինչպես դա եղել էր 1975-1989 թթ. ֆաղափաքական դասձառմի ժամանակ, Լիբանանում վերացնել կամ չեղեցնել սիրիական գործընդ եւ ձեւավորել լիբանանա-իսրայելական զույգ: Բայց միջեւ օրս Իսրայելին չի հաջողվել իրականացնել նման գործողություն:

«Չզբոլլախը», որը իրեն ներկայացնում է որդեաք Իսրայելի դեմ դայադող գլխավոր ուժ, առաջվա դեմ իրանական մասնագիշ գործուն է լիբանանա-իսրայելական հարաբերություններում: Ինչ վերաբերում է լիբանանա-իսրայելական սահմանում սեղի ունեցած վերջին զինված միջադեպերին, դրանք ծագել են եւ կծագեն ամենատարբեր առիթներով: Ինչպիսիք այն է, որ Լիբանանն այլեւ չի կարող Իսրայելի հետ հարաբերությունները կառուցել ոչ միայն մերձավորարեւելյան կարգավորման մյուս ուղիներից, այլեւ սարածաշրջանի մյուս ձգնաժամներից դուրս: Իսկ այդ խնդիրը հնարավոր է լուծել ոչ այլ կերպ, քան բազմակողմ ձեւաչափով:

ԱՐԵՎԻԿԱ ԲԵՇԵՑՅԱՆ

Ուկրաինայից ֆանի՞ միլիարդ է դուրս բերել Պորոշենկոն

Կանխիկացված կես տոննա փող

Իր նախագահության հինգ տարիներին Ուկրաինայի արդեն նախկին ղեկավար Պետր Պորոշենկոն երկրից դուրս է բերել մոտ 8 մլրդ դոլար, ինչպես նաեւ գողացել է Արժույթի միջազգային հիմնադրամի օգնության հերթական չափաբաժինը, ղմդում է հրեա-ուկրաինական ծագումով ամերիկացի գործարար եւ Նյու Յորքի նախկին ֆաղափաքային Ռուդոլֆ Ջուլիանիի սնեստական խորհրդական **Սեմ Կիսլինը**:

Ժամանակին ուկրաինացի դաստիարակները Սեմ Կիսլինից 3 մլն դոլար կաշառ էին դադարեցրել ուկրաինական դեմոկրատիայի օգնության համար: Դրանից հետո Կիսլինը մի սկանդալային սեսագրության մեջ նախագահ Պորոշենկոյին մեղադրել էր սեփական ժողովրդի ցեղասպանության մեջ: Դրանից հետո Ուկրաինայի Անվանագրության խորհուրդը հինգ տարով արգելել էր Կիսլինի մուսթը երկիր: Արգելը չեղյալ հայտարարվեց մոտ նախագահ Վլադիմիր Զելենսկու օրոք:

Страна.ua կայքին սված հարցազրույցում Կիսլինը հայտարարել է, որ ինքը հարեմի է վերադարձել Ուկրաինայի եւ երկրի Անվանագրության խորհրդի մոտ ղեկավարության հետ Պորոշենկոյի գործով զրուցելու նպատակով: Նա դասասխանականություն է հայտնել Ուկրաինայի իրավապահ կառույցներին եւ միջազգային կազմակերպություններին աջակցելու Պորոշենկոյի եւ նրա թիմակիցների հանցագործությունների բացահայտման գործում, որոնցից հանցագործները դաստվեն, ինչպես նաեւ Ուկրաինայի դեմասկան զանձարան վերադարձվեն հափշտակված խոսք գումարները: Կիսլինը չի

բացառում, որ Ուկրաինայի մոտ ղեկավարները կարող են ցարունակել իրենց նախորդների ուղին:

«Ներկայումս նրա նկատմամբ վարվում է հետախուզություն, բայց դասախաղ Լուցենկոյի օրոք որեւէ արդյունք չի լինի: Պորոշենկոն եւ Լուցենկոն աշխատել են ոչ թե հանուն ժողովրդի, այլ հանուն սեփական գողանների: Դեմք միայն ինձ հայտնի փաստերի համաձայն, Լեոնիդ Պորոշենկոյի ղեկավարման միջոցով Ուկրաինայից դուրս է բերվել 700-800 մլն դոլար», դաստվել է գործարարը:

Միլիարդատեր արդեն դիմել է ԱՄՆ Պետդեպարտամենտին, որոնցից վերջինս զբաղվի Պորոշենկոյի հանցագործություններով: Ներկայումս ԱՄՆ-ում հետախուզություններ են անցկացվում երեք տարբեր գործերով, մասնավորապես Արժույթի միջազգային հիմնադրամի հասկացած մեկ միլիարդ դոլարանոց վարկի կորստյան առնչությամբ: «Վերջինիս կաղակցությամբ հիմքեր կան ենթադրելու, որ վարկը չի ծառայել իր նպատակին, այլ որդեաք առեւտրային բանկերի վերաֆինանսավորում այն դուրս է բերվել Ուկրաինայից, ու ամբողջ գումարը հայտնվել է մի քանի անձանց գողաններում: Եվ

դա արվել է Պորոշենկոյի կարգադրությամբ»:

Կիսլինը դեռ հույս ունի հետ սահման ուկրաինական դաստիարակներում իր ներդրած գումարները: Նա ասում է, որ «Պորոշենկոյի գողացած 8 մլրդ դոլարից հնարավոր կլինի ռեալ կերպով վերադարձնել միայն 5 միլիարդ: Պորոշենկոն գումարների մեծ մասը արդեն փոխանցել է արտասահմանյան հաշիվներին, մնում են միայն կոմֆեքտ գործարանները: Գարկավոր է գործում ներգրավել ամերիկյան Գեոստրատեգիայի դասային բյուրոյին, որը ի վիճակի է վերահսկել արտաքինության հաշիվները»: Ներկայումս Ուկրաինայում Պորոշենկոյի եւ նրա շրջադաս անձանց նկատմամբ վարվում է 13 ֆրեական գործ, որոնցից 3-ում Պոր-

շենկոն հանդես է գալիս որդեաք վկա:

Գաղափարական հետազոտման կիտեյան կենտրոնի ղեկավար **Միխայիլ Պորոշենկոյի** խոսքերով, Պորոշենկոն իր արտասահմանյան վերջին ուղեւորությունից առաջ կանխիկացրել է կես տոննա ամերիկյան դոլար: Եվ հայտնի չէ, թե որտեղ են դրանք:

Պորոշենկոն մեղադրվում է Մարոկոյական հաշիվի մաքսանենգությանը մեղսակից լինելու մեջ: Ամիսներ առաջ համադասասխան հայտարարությամբ հանդես էր եկել Մոլդովիայի վարչապետ **Մայա Սանդուն**: Նրա խոսքերով, Պորոշենկոն եւ իր մերձավորները Մոլդովիայի Դեմոկրատական կուսակցության նախկին ղեկավար Վլադիմիր Պլախոսնյուկի հետ թմարադեղերի մաքսանենգությամբ են զբաղվել Մերձդնեստում: Ռուսաստանի իրավապահ մարմինները Պլախոսնյուկին հեռակա կարգով մեղադրել են առանձնապես խոսք չափերով թմարադեղերի մաքսանենգության մեջ:

«Պորոշենկոյի կարգի կաշառակերներին ԱՄՆ-ում դասադարտում են 200-300 տարվա բանտարկության», հայտարարել է Կիսլինը:

ԱՐԵՎԻԿԱ ԲԵՇԵՑՅԱՆ

Ազգայնականություն

Թիվ 33(444)
6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
2019

Պեկինի օպերան Երևանում

Հայաստանում սղասվում է մշակութային ամենախաղաղ իրադարձությունը. սեպտեմբերի 7-ին և 8-ին Սոցիալիստական անվան օպերայի և բալետի թատրոնում առաջին անգամ Երևանում հյուրախաղերով հանդես կգա Պեկինի օպերան: Համաաշխարհային լայն ճանաչում ունեցող այս յուրահատուկ արվեստի ժանրը համարվում է Չինաստանի և մարդկության թանկարժեք մշակութային ժառանգություններից մեկը և 2010 թվականին մտել է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի մարդկության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ներկայացուցչական ցանկ: Այն իր գոյությունը սկսել է 18-րդ դարում և այսօր դարձել է Չինաստանի ազգային բեմերից մեկը: Երաժշտության, վոկալի, մեքենայի, դերերի և ակրոբատիկայի համադրությունը հանդիսացող Պեկինի օպերայի ֆառասուն հոգամոց կոլեկտիվը երեանցի հանդիսականին ներկայացնում է իր ամենից հայտնի չորս ներկայացումներով՝ «Երկնային սիկինը ծաղիկներ է սփռում», «Ճանփաբաժանին», «Աճառային գեղը» և «Կայսեր հրաժեշտը սիրեցյալ կնոջը», որոնք օպերայի դասական երկացանկի մասն են կազմում:

Ինչպես «Ազգի» հեռուցում հայտնեց Հայաստանի Հանրապետությունում ՉժՅ-ի դեստանի խորհրդական դարձն **ճոռ Գոնյուն**, Պեկինի օպերայի հայաստանյան հյուրախաղերը կազմակերպվել են դեստանասան ջանքերի շնորհիվ՝ ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարության և ՉժՅ մշակույթի և զբոսաշրջության նախարարության հետ համատեղ և մի նոր խթան են հանդիսանալու հայ-չինական շարժանի խորացող միջոցառման հարաբերությունների զարգացման գործընթացում:

Պեկինի օպերայի ներկայացումների վերաբերյալ՝ մեր թերթի հաջորդ համարում:

Ա. Բ.

Լեգենդար ուսուցիչը. ՄԱՐԻԱՄ ՏՈՆՅԱՆ-100

ԱՆՆԱ ԱՂԱՍՅԱՆ

Օգոստոսի 30 և 31-ին Չայկովսկու երաժշտական միջնակարգ մասնագիտական դպրոցում մեծաուխ համերգներով տոնեցին դպրոցի վասակաճաս և Հայաստանի ամենաերկարակյաց ուսուցչուհու՝ **Մարիամ Արսևյանի** 100-ամյակը: Ինքն լինելով Չայկովսկու անվան միջնակարգ երաժշտական մասնագիտական դպրոցի ժողովուրդային աշակերտի և սիրելի ուսուցչուհու և ինձ համար նշանակալի իրադարձություն էր ներկայացնել նրա 100-ամյա հոբելյանին: Հազվադեպ է հանդիպում, որ աշակերտին բախտ վիճակվի ներկայանալ ուսուցչի 100-ամյա հոբելյանին:

Ուսուցչուհին այսօր է դասավանդում ստեղծման օրից՝ 1938 թվականից, 82 տարի անընդմեջ դասավանդելով «հարմոնիա» առարկան և իր նվիրումը ծառայեցնելով սիրելի դպրոցին: 15 տարի դասավանդելով նաև Երևանի Կոմիտասի անվան Պետական կոնսերվատորիայում, այնուամենայնիվ, նախընտրել է մնալ իր հարազատ կրթության և այս օրերում էլ դեռ մեծագույն սիրով ու դասասխանասվությամբ շարունակում է իր մասնագիտական գործունեությունը դպրոցում: Նրա աշակերտների թվում են Հայաստանի, ինչպես նաև արտերկրում աղյուղ մի շարք հռչակավոր, վասակավոր երաժիշտներ, որոնք մինչ այժմ էլ երախտադար են սիրելի ուսուցչուհուն այն հիմնարար գիտելիքների և բարձր դասակարգության համար, որ փոխանցել է իրենց Մարիամ Տոնյանը:

Համերգի ընթացքում լեգենդար ուսուցչուհուն ողջունեց ՀՀ կրթության և գիտության, սպորտի և մշակույթի նախարար **Արայիկ Հարությունյանը**՝

ՀՀ նախագահ **Արմեն Արարյանի** հրամանով դարգեաշարելով նրան «Երախտագիտության մեղալուծ»: Ողջույնի խոսքեր հնչեցրին և դարգեներ հանձնեցին նաև Երևանի Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիայի ռեկտոր **Սոնա Հովհաննիսյանը**, Հայաստանի երգչախմբային ընկերության նախագահ **Դավիթ Դազարյանը** և այլք: Համերգին մասնակցում էին նրա շարքեր տարիների աշակերտները՝ կոմպոզիտոր Մարին Վարդապարյանը, դաճակահարուհի Անահիտ Ներսիսյանը, ջութակահար Արսաճես Սկրչյանը, թավջութակահար Արամ Թալալյանը և այլք, ինչպես նաև իր ընտանիքի անդամները, որոնք նույնպես գործում են երաժշտական աշխարհում:

Ինչպես նշում են իր հարազատները, աշակերտներն ու գործընկերները, սիրելի ուսուցչուհու ներկայությամբ իրենք իրենց մշտադար երիտասարդ են զգում և վարակվում նրա լավատեսությամբ

ու կենսախնդրությամբ:

Մարիամ Արսևյանի ծնվել է 1919 թվականին, Թիֆլիսում: Երկու տարեկան հասակում ընտանիքը տեղափոխվել է Երևան: Ավարտել է Երևանի կենտրոնական ցուցարարական դպրոցը, զուգահեռաբար՝ երաժշտական դպրոցը, այնուհետև՝ Երևանի կոնսերվատորիան: Նրա հայրը՝ Հայաստանի դրամատիկական ինստիտուտի հիմնադիր Արսևյանը, ստալինյան բռնադատության ժամանակներում ախտաբան է և այլևս չի վերադարձել: Հետագայում ախտաբան է նաև նրա ամուսինը՝ երաժիշտուհու, կոնսերվատորիայի դոկտոր Կոնստանտին Մելիք-Վրթանեսյանը, և Մարիամ Տոնյանը իր ուսերին է կրել երեք երեխաներին միայնակ մեծացնելու դժվարությունները: Հարազատների վկայությամբ՝ երբեք չի ընկրկել կյանքի դժվարությունների առաջ, միշտ մնացել է լավատես՝ մոռանալով դժվարություններն ու տառապանքները:

Հարկ է հիշատակել, որ Մարիամ Տոնյանը համահեղինակ է իր ամուսնու՝ Կոնստանտին Մելիք-Վրթանեսյանի հետ ստեղծված «Երաժշտական բացառական բառարան» արժեքավոր և ծավալուն աշխատության (Երևան, «Խորհրդային գրող», 1989), որը մինչև այժմ էլ մեծ կիրառություն և նշանակություն ունի սկսնակ և հասուն երաժիշտների ժողովում:

Մարիամ Տոնյանի խոսքով՝ իր համար երբեք կարևոր չեն եղել կոչումներն ու հարստությունը, և ինչպես ինքն է ասում. «Ես եսասեր եմ, բայց փառասեր չեմ»: Կարծես, Մարիամ Տոնյանը վաղուց գտել է իր հոգու ներդաճակությունը և դրա շնորհիվ էլ մինչ այսօր շարունակում է համահունչ և ներդաճակ իր կյանքը՝ Աստուծոց խնդրելով միայն առողջություն:

Բանաստեղծությունների նոր գրքույկ այժմ Երևանում

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԵՎ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՊՈԵՄՆԵՐ»

Երևան: «Էդիթ Պրիս» հրատարակչություն, 2019

Կարծիքներ

«Մեծադար խորհուրդ են տալիս կարող»- *Ջեյմս Շեյր, բանաստեղծ, Մեծ Բրիտանիա*

«Իսկապես հզոր համագործակցություն»- *Ֆերդինանդ ՄակԳոնիգալ, բանաստեղծ, Մեծ Բրիտանիա*

«Շատ հետաքրքրաշարժ հավաքածու է»- *Սայլ Թոմաս, գրող և դասախոս, Բաց Համալսարան, Մեծ Բրիտանիա*

Գրքի մասին

Լիանա Հայրապետյանի և Փիտեր Սաթտոնի բանաստեղծությունների այս նոր հավաքածուն, անդրադառնում է հայագրի բանաստեղծի և մեր երկրի երկարամյա բրիտանացի բարեկամի զուգահեռ տեսակետներին՝ ցեղասպանության և ազգային ինքնության թեմաներին: Կորցված հայրենիքի, զոհաբեր սիրո, ֆաղափականության, ազգային խոհանոցի, սփյուռքի անսահման երազների դասերը ողորկված են Մեծ Եղեռնի և հայ ազգի ամբողջ դասնության ողբեր

գալից իրականությամբ: Գիրքը կազմված է 37 բանաստեղծություններից: Հա-

վաքածուն հազվադեպ է, քանի որ չնայած հիմնականում գրված է անգլերեն լեզվով, բայց նաև ընդգրկում է հայերեն բանաստեղծություններ, ինչպես նաև գունավոր դասակարգումներ:

Գիրքը հրատարակվել է Լոնդոնի Թեյկեյան խնամակալ մարմնի (The Tekeyan Trust London) աջակցությամբ, որն աշխատում է հայ մշակույթի, գիտության և արվեստի խթանման ուղղությամբ: Գրքի շնորհակալությունները կընդգրկեն Մուր Բարդիսյանի և Մարիամ Բարդիսյանի արտադրությունը: Գիրքը ներկայացվել է նաև Լոնդոնի Սոսոլիոն Բ սրահում, և մայիսի 10-ին հեղինակները մասնակցել են Չիֆֆինգ Քենսինգթոնի գրական փառատոնին (Մեծ Բրիտանիա): Գիրքը արժանացել է բարձր գնահատականի և ջերմ ընդունելության բրիտանացի գրասեր հասարակության կողմից: Երևանում գիրքը առաջին անգամ ներկայացվել է օգոստոսի 31-ին, «Թեյկեյան Կենտրոն» դահլիճում:

Նազեմիկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Արվեստագիտության դոկտոր, «ՀԱՄԱ Արվեստի ինստիտուտի առաջատար աշխատող

Պրիմա-բալերինան Էլվիրա Մնացականյանի հոբելյանին

Էլվիրա Մնացականյանը եւ Ռուդոլֆ Խառնաշյանը «Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ» բալետում

Հայ բալետի «ոսկե դարը», որն ընդգրկեց 1960-ից 1980-ականների վերջը եւ Հայաստանի ժողովրդական արտիստ Էլվիրա Մնացականյանի (ծն. 1944) դերասանական գործունեությունը՝ որդես Սոֆեյրիանի անվան օպերայի եւ բալետի թատրոնի առաջին մենադերուհի, անբաժան են:

Այս փաստը լրացվում է եւս մի հանգամանակով, որը կապված է այն իրողության հետ, որ սկսած Սոֆեյրիանի թատրոնի բալետային խմբի կազմավորումից՝ 1930-ական թթ.-ից մինչեւ 1960-ականների կեսերը առաջատար դերուհի (դրիմա բալերինա) դիրքը զբաղում էին ծագումով ռուս դերուհիներ: Սկզբից՝ Հայաստանի ժողովրդական արտիստներ Լյուբով Կոնոպա-Շիկանյանը, Ռուսուդան Թավրիզյանը (Ռոմանովա), Լյուբովիկա Սեմանովան: Երկուսն էլ, մենք ունեցել ենք նաեւ բարձրակարգ դերուհիներ-հայուհիներ, ինչպիսիք էին Հայաստանի ժողովրդական արտիստներ Սիլվա Մինասյանը, Թերեզա Գրիգորյանը, Բելա (Լորեսա) Հովհաննիսյանը, Հայաստանի վասակավոր արտիստներ Ելենա Արարատյան, Աննա Մարիկյանը, նաեւ ժամանակակից Բաբայանյանը, Բելա Խուրդիանյանը, վաղամեռիկ Ջուլիետա Զալանթարյանը: Նրանցից ամեն մեկն իր մեծ ներդրումն ունի հայ բալետի կասարդական արվեստի աստիճանում: Սակայն խաղացանկի բազմազանությամբ, գլխավոր դերերի քանակով, հասկալիորեն դասական բալետի սեյնիկայի վարդաթույլությամբ, որն ուներ «մայրաքաղաքային մակարդակ», առաջին ազգությամբ հայ դրիմա բալերինան դարձավ Էլվիրա Մնացականյանը:

Էլվիրայի ծնողները երազում էին ծնել իրենց աղջկան դաճակապարտուհի: Ուստի երբ դարձավ յոթ տարեկան, ուսման սարան երաժշտական սասնամյակ: Վերջինս այդ ժամանակ զգնվում էր ներկայումս Ռոմանոս Մելիքյանի անվան երաժշտական ուսումնարանի շենքում (Մաեսոցի դպրոցային եւ Ամիրյան փողոցի խաչմերուկ): Նույն ժամանակ նախնական դասերը զգնվում էր Պարարվեստի ուսումնարանը: Երեք տարի անց Էլվիրան կասարտեց իր առաջին ինֆորմայն ֆայլը՝ առանց ծնողների հետ խորհրդակցելու գնաց ուսումնարանի ընդունելության ֆունկցիոններին: Այստեղ նա դարձավ Երեւանի դերասանական ուսումնարանի սան եւ որոշեց իր ճակատագիրը:

Արդեն ուսման երկրորդ տարում Էլվիրա Մնացականյանը հանդես եկավ Հայ արվեստի երկրորդ սասնամյակի ժամանակ Մոսկվայի Մեծ թատրոնի բեմում՝ կասարտելով իր առաջին մենադերային դերը՝ «Ձյունափաթիլների դարում» Չայկովսկու «Մարդուկ-Ջարդուկը» բալետից: Աղջկա բեմական հմայրը անսարբեր չթողեց Մոսկվայի դերասանական ուսումնարանի դասավանդողներին, որոնք առաջարկեցին նրան շարունակել կրթությունը Մոսկվայում: Սակայն, քանի որ Էլվիրայի մայրը չհամաձայնվեց այդ առաջարկությանը, նրան վերադարձան հարազատ ֆախա:

Տասնչորս տարեկանից նա արդեն հանդես էր գալիս թատրոնի կորդեբալետում, իսկ 1961 թ., երկու տարի ուսումնարանն ավարտելուց առաջ ընդունվեց աշխատանքի օպերայի եւ բալետի թատրոն:

Հանրապետության վասակավոր ուսուցիչ Ալեքսանդր Բոգդանովան, որը նախադասուհի էր մեր բալետի բազմամենադերուհիներին, իզուր չէր իր սաներից առանձնացնում Էլվիրային: Զե՛ք որ նա շնորհիվ 1963 թ. Երեւանի դերասանական ուսումնարանի ավարտական համերգին ցուցադրվեց Ադանի «Ժիզել» բալետը ամբողջությամբ, որի գլխավոր դերում հանդես եկավ Մնացականյանը: Այդ ներկայացման մեջ որդես

նրա զուգընկեր, Կոնս Ալբերտի դերը կասարտելու համար հրավիրվեց այդ դերին մեր թատրոնի երիտասարդ առաջատար դերուհի Վիլեն Գալստյանը: Սակայն ոչ միայն Բոգդանովան էր համարում Էլվիրային իր փայլուն ուսանողուհի: Հանրապետական Ազգային վարչակազմի անդամ Նասայա Դուրդանյանը 1971 թ. գալով Երեւան, մեր բեմում Չայկովսկու «Կարադի լիճը» բեմադրելու նպատակով, հասնելով ուսուցչության էր արժանացնում Էլվիրային, առանձին դասեր էր տալիս, հետագայում էլ Մնացականյանը մի քանի տարի շարունակ զննում էր Լեոնիդա Պարադիսի Դուրդանյանից դասերը վերցնելով: 1972 թ. Դուրդանյանի հասնելու հրավիրեց Մնացականյանին մասնակցելու «Դուրդանյանի դասարանը» ֆիլմում որդես իր դորդի ներկայացուցիչ: Պարադիսից Նասայա Միխայլովնայի հետ իզուր չանցան Էլվիրայի համար: Դրանց շնորհիվ նա յուրաքանչյուր տեղեկություն լավագույն ավանդույթները սեյնիկայի, բեմադրողների հղկվածությունը, ձեռքերի բարձրագույն «երգայնությունը», մի բարձրագույն մյուսի անցման սահունությունը:

Ի սկզբանե որակավորվելով որդես ֆնարական ուղղվածության դերուհի՝ Սոֆեյրիանի անվան թատրոնի 60-70-ականների սկզբի գլխավոր բալետայինները, ծնունդով Մնացականյանի մեջ ղոնտրաստային առաջատար մենադերուհի՝ ձգտում էին բացել նրան նաեւ այլ ամպլուաներ: Եվգենի Զանգան զբաղում էր նրան իր բալետների «խոսանական» դրվագներում: Ըստ երեւոյթին, հանդիսատեսները անչափ զարմացած էին՝ ծնունդով դերասան Մնացականյանին վառ բնորոշ դերի հմուտ վարդես Վիկտոր Բորիսովի հետ «Խոսանական դերուհի» Ալվազյանի «Պարոն Սինթոնը Փարիզում» օպերայում: Զանգայի ավանդույթը շարունակեց նրան գլխավոր բալետային դերերում փոխարինած Մախմուտ Մարտիրոսյանը: Նա Էլվիրային վստահեց կուրսիզանուհի Էգիմայի դերը «Սոֆիստ» բալետում:

1966 թ. սասնամյակով ժիզելի դերն Ադանի համանուն բալետում՝ Էլվիրա Մնացականյանը 33 տարի անընդմեջ եղավ Սոֆեյրիանի անվան թատրոնի առաջատար դերուհի: Թվարկել այն բոլոր բալետները, որոնցում նա հանդես եկավ որդես գլխավոր դերերում, անհնար է: Այն համազոր է 1966-1999 թթ. թատրոնի ողջ խաղացանկի թվարկմանը: Իսկ դա համարյա ֆառատուն անվանում է...

Էլվիրա Մնացականյանի ստեղծագործական դիմանկարը կասարտելու հա-

մադասախանում է «դրիմա-բալերինա» որակավորմանը: Դա թեւեւ բնութային ընթացակարգ է, թե՛ դերային եւ դերասանական սկզբները, զեղեցկադիմությունը, բեմական հմայրը, դասական եւ ժամանակակից բալետի սեյնիկայի սիրալիզմի բարձր մակարդակը: Թվարկածին ավելացնենք մեծ խաղացանկային բեմականություն կրելու ունակությունը, սարբեր բալետայինների դերային եւ ոճական առանձնահատկությունների ընկալման ձկունությունը, փորձարարության դասարանականությունը եւ հանդիսատեսին բալետային մտադրացումը ճշգրիտ հասցնելու կարողությունը: Եվ անուշուշ, կասարդական ոճի ուրույնությունը:

Էլվիրա Մնացականյանը աշխատել է բազմաբալետայինների հետ, որոնք են՝ արդեն հիշատակված Ե. Զանգան, Ս. Մարտիրոսյանը, Ա. Ղարիբյանը, Մ. Մնացականյանը, Կ. Սերգեյը, Օ. Վիտորադովը, Ն. Ռիթենկովը, Վ. Սմիռնով-Գոլովանովը, Գ. Ալեքսիան, Վ. Գալստյանը... Եվ կարելի է դնել, որ թե՛ նա նույնիսկ 1973 թ. չհանդիպել Ալեքսանդրյանին, այնուամենայնիվ, իր բեմական ուղին կավարտեց որդես Սոֆեյրիանի անվան թատրոնի առաջին մենադերուհի... Սակայն հանդիպումը Ալեքսանդրյանի հետ բախտորոշ էր: Նա դարձավ բալետայինների թե՛ կինը, թե՛ մերձավոր ընկերը, թե՛ Մուսան: Տասից ավելի բալետ Ալեքսանդրյանը բեմադրել է՝ նկատի ունենալով Մնացականյանի դերային եւ դերասանական ոճը, ստեղծելով նա համար բազմաթիվ եւ խոր կերպարներ. Բալասանյանի «Լեյլի եւ Մեջնուն», Օրբելյանի «Ամմահություն», «Լույսի սինֆոնիա»՝ Սիրգոյանի երաժշտությամբ, Ռավելի «Դափնիս եւ Զլոյե»,

«Հերոսական բալետ»՝ Բաբայանյանի երաժշտությամբ, «Թեմա վարիացիաներով»՝ Պ. Չայկովսկու երաժշտությամբ, Արալիսկու «Օրիտես» բալետներում, Չայկովսկու «Մարդուկ-Ջարդուկը», «Սինֆոնիկ դարեր»՝ Ռախմանինովի երաժշտությամբ: Իսկ Շամիրամը Գ. Եղիազարյանի «Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ» բալետում Էլվիրա Մնացականյանի կերպարն ամենափայլուն կերպարն է: Մեջբերենք երաժշտագետ Կարինե Խուրաբաբյանի գնահատականը. «Արա իսկապես բազմակողմանի կերպար՝ երազկոտ եւ գործուն, սիրող եւ վրիժառու, նենգ եւ անձնվեր, վեհ եւ խղճալի, հաղթող եւ տառապող: Այս ամենը մարմնավորված է բարձունքի հարուստ եւ, միաժամանակ, ոճականորեն միասնական համակարգում՝ մերթ կրուկ, մերթ սահուն, դաշտազգի եւ սիրական, մոլեգին եւ նենգորեն սողացող, ֆառացած եւ սրաթռչի: Երբ է, այս դերը կասարող դերուհին էլ՝ Էլվիրա Մնացականյանը, ոչ միայն դերուհի է, այլեւ ճշմարիտ դերասանուհի, եւ բոլոր դերերում ի հայտ են գալիս նրա բեմական հմայրը, վերամարմնավորման վարդաթույլությունը: Հիշե՛ք նրա նկուշ, անզոր Լեյլիին եւ համեմատե՛ք Շամիրամի հետ...» (Կ. Խուրաբաբյան, Երաժշտությունը և ներկայացումը, «Սովետական արվեստ», Երևան, 1983, N 3, էջ 28-29):

Ալեքս Ասատրյանը եւ Էլվիրա Մնացականյանը միություն են, որը որակավորում են «ավելին, քան սերը» արտադրությամբ: Մնացականյանը հետեւեց Ասատրյանին՝ 1991-ին մեկնելով Խարկով եւ 1997-ին նրա հետ վերադարձավ Հայաստան: Նա դադարեց դարել այն դերերից, երբ վախճանվեց նրա ամուսինը, ընկերը, բալետայինները՝ Ալեքս Ասատրյանը...

1990 թ. Էլվիրան ավարտեց Սանկտ-Պետերբուրգի կոնսերվատորիայի բալետային դասարանը, որտեղ ուսանել էր հանրապետական բալետայիններ Պյոտր Գուսելի եւ Նիկոլայ Պոլոզովի մոտ:

Այժմ Հայաստանի ժողովրդական արտիստ Էլվիրա Մնացականյանը դասավանդում է Երեւանի դերասանական ուսումնարանում, ինչպես նաեւ Սոֆեյրիանի անվան օպերայի եւ բալետի թատրոնի դերասանուհիներին:

Եվ նրա աշակերտուհիների, օրգանավարների ու նրա դեկավարությամբ առաջնային դերեր նախադասուհիներին հանդիպելու ոճը միշտ առանձնանուն է մի բարձր ելեւթընդում՝ յուրօրինակ տղա-սիկա, ժեստ, գլխի բարձր, որոնք մի դերի անցյալ դարի հանդիսատեսին հիշեցնում են այն դերերը, երբ դա հիշվեց գայթակղում էր իր դերային երգայնությամբ մեր հայ դրիմա-բալերինա Էլվիրա Մնացականյանը...

«Արիա» միջազգային կինոփառատունը՝ Նայեմբերին

«Արիա» միջազգային 22-րդ կինոփառատունը նախատեսված է այս տարի անցկացնել նոյեմբերի 8-10-ը հոլիվուդյան վեներաներին դասական «Legion Post 43» թատրոնում: Տասնչորս տարի շարունակ կինոփառատունը անց է կացվել Հոլիվուդի եգիպտական թատրոնում, բայց ներկայիս «Netflix-ը» այն գնել է եւ վերանորոգում է: «Legion Post 43» թատրոնը, որը հոլիվուդյան լեգենդներ դարձած Համֆրի Բոգարդի, Զարլոն Զեստոնի, Կլար Գեյբլի եւ Էրիկ Թեմոլի նման աստղերի շնորհիվ է վայելել, հիմնովին վերանորոգված կինոթատրոն է միջոցառումներ անցկացնելու վայր է դարձել, եւ կինոփառատունի կազմակերպիչ հանձնախումբը խոստացել է ամեն ջան գործադրել, որ փառատունը դառնա իր եղինակությունը: Նոր սարքավորումներով եւ ձայնային ժամանակակից համակարգով հագեցած 1929-ին կառուցված դասական այդ շենքում այս տարի եւս ցուցադրվելու են լավագույն կարճամետրաժ, լիամետրաժ եւ վավերագրական ֆիլմեր: Դրանցից մեկը, որը բացման օրն է ցուցադրվելու «Sand and Fire» (Ավազ եւ կրակ) խորագրով մարկկոնի ռեժիսոր Սուեյլ Բեն Բարկայի ֆիլմն է, որ 17-րդ դարում սեղի ունեցած էթիոպական դասություն է՝ ներկայացված միջազգային համբավ վայելող աստղաբույլի կողմից:

«Միրո-Սիեթթեթթ» Երաժշտության լրատվությունը նշում է, որ ֆիլմարտադրողի ասիկը հայկական ծագում ունի եւ ֆիլմում հնչելու է «Դև Յամանի» երաժշտությունը: Տ.Ս.

Ֆելիքս ԲԱԽՉԻՆՅԱՆ

Մինչ Սերգեյ Գալսյանի «Մատեսրո» վերնագիրը կրող գրքի ընթերցանությունն սկսելը, մի ներքին ձայն ինձ ստիպեց կանգ առնել ու մտորել այդ բառի իմաստի շուրջը, եւ ես մտաբերեցի հայերեն հնչողությամբ Վարդես անվանումը: Անուն, որը սրվում է արարման խորհուրդը արվեստի աստվածնի վրա, համարվում է հասկանալի, սրամոտ, բարձրաժեղ չափորոշիչներով մասուցող անձին: Ընթերցելուց հետո հասկացա, որ գրվում խոսվում է վարդեսական մանա առաջնության եռակի ներկայության մասին, որտեղ եռակի զուգորդումների կենսոմուն գործող հերոսը գրքի գլխավոր կերպար նկարիչ Նաղա Գնունին է: Եռյակը կազմող մյուս երկուսը նա կերպարին կենդանություն հաղորդողներն են, նա դիմանկարը ձեւավորողները, ավարտին հասցնողները: Նաղա Գնունու կերպարն, իսկապես, կերտվել է, եւ կերտվել է իբրեւ 21-րդ դարում հայ ազգային մշակույթի իր մեջ կրող մի մասնիկ: Նկարելու միջոցով արարման բարձրագույն զգացողությունները կլանում են գրքի հերոսին, հասցնելով վարդեսության այն աստիճանին, որտեղ անձը կարող է կրել Մատեսրո սիստոլը: Դենց այդպես էլ դիմում են նրան իր գործընկերները, ուսանողները, եւ, ընդհանրապես, Երջադասը:

Արարման խորհուրդը որդես այդպիսին, համաբախտաբար դիցաբանության ու ասվածաբանության իր ակունքներից ելնելով, ճանապարհ հարթել, անցել ու դեռ անցնում է ժամանակների միջով, թայծառ շողարձակումներով երբեմն-երբեմն ի հայտ գալով հայրենի արվեստագետների ստեղծագործությունների ֆոնին: Մատեսրո Գնունին մանա արվեստագետներից է: Փոխադարձաբար միավորվելով վրձնի, կսավի ու գույների հետ, նա սովորական առօրյայի մեջ ստեղծում է այն թռչնապարհ, որտեղ իջնում են արարիչն ու արարվողը, գաղտնագրեծուն սիեգերի գաղտնիները, եւ հեռանում, դիտողին թողնելով նույն այդ գաղտնագրեծուն վկայությունների՝ իր կողմից կերտված դիմանկարների հետ:

Սերգեյ Գալսյանի «Մատեսրո» արարման խորհուրդն իր սիեգերական, մասեաբային ընկալումներից զատելով բերում, մոտեցնում է մեզ որդես հայրց ակունքներից սկիզբ առնող, նրանից սնվող հոգեզայլ իրողություն: Եվ այդ արվում է ոչ միայն ազգությամբ հայ մարդկանց առօրյայի ու իրադարձությունների մասին թարգմանաբար մասնավոր, այլեւ, այդ ամենի հիմքում ունենալով արարման իրենց ոգին որդես ազգային արժեքի հայրենիքի առջեւ դնող Վարդեսների՝ Երվանդ Զոչարի եւ Էդվարդ Իսաբեկյանի բարձրաժեղ ու հմայիչ կերպարները: Ահա այստեղ է, որ վերջի գլխավոր հերոսի՝ մատեսրո Գնունու հետ զուգահեռվում են նրան ոգի սկող նա էադասկեր նախասիտերը, որոնց մասին հեղինակը գրել է գրքի սկզբում, ընթերցողին ուղղված իր խոսքում, թաքնելով, թե ինչպես է իր երագանքն իրականություն դարձել, երբ ինքը, վերջապես, ընկել է մեծանուն արվեստագետ Երվանդ Զոչարի ֆանասաշիկ «կղզին», հնարավորություն ստանալով մեադես հանդիմելու նա հետ:

«Վահունին խոսում էր,- վերհիշում է գրքի հեղինակը,- իսկ նա՝ ժողուն, ասես այդ ժողիցը նա հոգու հայելին լինեք, որտեղ արագույնով էին Քուռիկի Ջալալու սլացրը, Դավթի զարկի Եառաչը, Թուր-Կեծակիի շողողացումները, ձիարձան կերտվածի ողջ հմայր... Դեսն... Ես հարսացա Քոչարով, Քոչարով

մա կերպարվեստի աշխարհ: Մերմացա Եառ ու Եառ նկարիչների հետ, դարձա Եառերի արվեստանոցների այցելուն... Ես սիրահարվեցի ու մնում եմ առ այսօր սիրահարված մեր հայկական կերպարվեստին»:

Անվանի նկարիչների հետ Սերգեյ Գալսյանի ունեցած բարեկամությունն, այնուհետեւ, ասես ոսկեջրվելու էր իրեն հանդիմած «երկրորդ մատեսրոյի» փայլով: «Էդվարդ Զոչարյանի ինձ հաճախ էր հրավիրում իր արվեստանոց: Խնամ էինք գինի ու խոսում կերպարվեստի, կինոյի ու գրականության մասին... Արդեն նա արվեստանոցում հայտնվում էի թեկուզ առանց հրավերի: Նա եւ իր կսավները մոգական ուժ ունեին», - գրում է նա: Ահա վերջի կառուցվածքը թայծառնապարհը եռամիասնության երկրորդ բաղկացուցիչը՝ իրական Վարդեսների աներույթ ներկայությունը: Գրքի հեղինակի համար

Սերգեյ Գալսյանի «Մատեսրո»

- Ո՛ւմ, ո՛ւմ ասացիր...
- Ալիսանի:
- Ալիսանն ո՞վ է, այ մարդ... Առ, առ, ես հերո գծվել է...
Կաղը ընդհատվեց»:

Եվ, իսկապես, ընդհատվում է մատեսրո Նաղա Գնունու կաղն իր ընթացիկի հետ:

Եւմարիս Վարդեսները սիեգերի եւ մարդկային ներաշխարհի կաղը անմիջապես ազգային շեփոհարկողի միջով զգացողներ են: Այդպիսին էին Քոչարն ու Իսաբեկյանը, որոնց ոգեղեն ներկայությանը մվիրված կուռ կառուցվածքով հուշարձան է «Մատեսրոն», ընթերցողի ուժադրությունը գրավող գլխավոր հերոսի հոգեբանությամբ:

Երվանդ Զոչարին ունկնդրելու բարեբախտությամբ եւս, Սերգեյ Գալսյանը կիսվելով ընթերցողի հետ, գրքի նախաբանն սկսում է Քոչարի իմաստությամբ. «Մարդը մեծակույթան մեջ մի աշխարհ է, աշխարհի մեջ՝ մեծակույթան»:

Վերջի գլխավոր հերոս նկարիչ Նաղա Գնունու ընթացիկից բաժանվելու, մեծակ մեծակույթանությամբ էլ սկսվում է վերջը:

Եվ այսպես, կյանքի եւ հայրենիքի վերաբերյալ երկու Մատեսրոների հայացքներով, նրանց մասին չմարող հիշողությունների լիցքավորումներով է ստեղծվել Սերգեյ Գալսյանի «Մատեսրո»-ն:

Ինչպե՞ս կարող էր Սերգեյ Գալսյանի հերոսն ընթացիկի հետ մեկնել Ամերիկա, լիել հայրենիքը, երբ նույն հերոսի վարդեսության կերպարային ակունքներում շեփոհարկողի հակառակ էր դրան, երբ այդ ոգին անձնավորողի մասին հեղինակի ընկալումն այսպիսին է. «Հայաստան վերադառնալու համար Մատեսրոն ընտրել էր ամենավատ ժամանակները... Բայց չգա՞ր... Սա ես հարցնում եմ ինքս ինձ»:

Զգար, աշխարհը կունենար Քոչար, մե՞նք չէին ունենա «Դավիթ»...

Վերջում Նկարիչ Գնունու կերպարով հեղինակը բարձրաձայնում, առաջ է տանում հենց այդ միջոցը. Ինչո՞ւ չունենանք եւ Քոչար, եւ «Դավիթ»: Ինչո՞ւ բաժանենք նրանց՝ արաչին եւ արարվածին, իր դառնալով, խոսելով միայն արարվածի մասին: Իր հերոսի միջոցով հեղինակին հաջողվել է ցուցադրել նրանց միավորված, անբաժանելի գոյությունը:

Ահա Նաղա Գնունու կյանքը եւ ստեղծագործ գործունեությունը վերջում,

որտեղ գործող կերպարները՝ սկսած նա ընթացիկի անդամներից, ընկերներից, մինչեւ փառաբային ու այլ իշխանությունների ներկայացուցիչներ, ասես, նույն մկազախմբի շարքեր մկազարաններով մի համահունչ ներկայացման մասնակիցներ են, որտեղ կենսոմուն կանգնած ինքը՝ նկարիչը, համակ ուժադրությամբ հետեւում, ուղղորդում է ամենը: Նրանց թիկունում զգացվում է հայ անվանի մատեսրոների շեփոհարկողները: Ահա այս միավորումը իսկապես վարդես դիտողականությամբ ու գրչով կերտած հեղինակը՝ Սերգեյ Գալսյանը եռյակ միասնությամբ կերտված վերջի ասելիքի երրորդ կողմն է, ում մտադրաման արդյունքում ծնվել է գիրքը: Արարիչ, արարում, եւ արարման խորհուրդը ազգային դաճումը վերածնող ստեղծագործողների ներկայությունը համոզիչ է, թաքնվելի ու երանելի: Արարման ու արարվածի կաղը Նահադես Քուռակով ներկայացնելու հեղինակի միջոց ազգային գնահատելու հեղինակի շեփոհարկողի մասին է: Նկարիչ Գնունու ցուցահանդեսում փուլային թեմաներով ներկայացված կսավներ կան, որոնք դիտողների կողմից որակվում են որդես «բացառիկ ներգործություն ունեցողներ»:

«...Ինչն է այդպես Ձեզ ոգեծնչել» հարցին նկարիչը թաքնախանում է՝ բացելով արարման արվեստի փուլային գանձարանի դուռը նաեւ հանրության առաջ. «Երբ սովորում էի,- թաքնում է նա,- նկարում էի այնպես, ինչպես Եառ Եառ նկարիչներ: Ավարտեցի ու անընդհատ մնացի...»: Ահա այստեղ է, որ նկարչի առջեւ հանում է փուլային փիլիսոփայությունը: Ի՞նչ է սա մեծակույթան: «Սա մեծակույթան է, որ ըստ Քուռակի, կյանքի կառավարող հոսանքը սերն է...»: Նկարիչն, այնուհետեւ, բացում է լույսը նկարելու իր շեփոհարկող, կաղելով այն Քուռակի տղերի հետ՝

*Լուսին, թարծենաս, ասես.
«Լուս կու սան ես ասընվորիս»:
Ահա հոգեղեն լուսին
ի գրկիս-երեսն երեսիս.
Թէ չես ասայ այս գերուս,
յես սանեն ըզիեկ կաղայիս,
վախեն՝ սիրոյ ինչիս,
լուս թակաս սաս ասընվորիս:*

Իսկ կսավի վրա «կինը ես էր արել կաղայի փեռը եւ բացված ազդրից ասվածային մի լույս էր բարձրանում առ լուսինը... Իրավ՝ լուսինը սիրո սեր էր դառնել եւ չէր փութացել լուսավորել ասընվորիս, այսինքն՝ աշխարհը...»:

Հայ ու հայկականություն, կենդանի ու լուսեղեն, ինչպե՞ս կարելի է հրաժարվել սրանից, լիել այս ամենը:

Մի այլ իրադրության մեջ նկարիչն այսպես է ներկայանում. «Հիտեց, որ այսօր խոսովանել է, առաջին անգամ խոսովանել է մեկին, որ ինքը դեռեւս սիրում է իր առաջին սերը, որ հենց այդ էակն է սովորեցրել իրեն թե՛ արարելու, թե՛ կին սիրելու արվեստը...»: Ուժադրություն դարձրել, նա սիրում է առաջին սերը, Եառն այստեղ սիրո մասին է որդես արարող շեփոհարկողին, ոչ՝ արարվածի: Սերն այստեղ արաչագործ կատեգորիա է, որը միավորվում է արարվածի հետ, եւ այդ միությանը կլանում վարդես արվեստագետին:

Լուսավոր ու գեղեցիկ, Եառ կյանքային ու ազգային թաքնումներով հարսացված վերջը, ի վերջո, արագադրի թեմայով փիլիսոփայական հիմք ունեցող գեղագետի գրույց է, որը նորովի մոտեցնում է այդ թեմային, հաճելի մյուս՝ ազգային արժեքներով կենդանի մեծակույթան գաղափարակիրների համար:

Պանծալի երեկոյ Կոմիսսա Վարդապետին նուիրում

Պուէնոս Այրեսի «CCK» կերոնական եւ արդիական համերգասահուն, Կոմիսսա Վարդապետին նուիրում՝ Հայկական բարեգործական ընդհանուր միութեան կողմէ կազմակերպուած համերգ տեղի ունեցաւ օգոստոսի 30-ին, անոր ծննդեան 150-ամեակի առթիւ:

Դահլիճը լիքն էր հայ եւ ոչ հայ երաժշտասէրներով, մթնոլորտը դասրաս՝ գրկաբաց ընդունելու հայկական կենսաբար հովերը այս հեռաւոր ափերուն, բարձր եւ ուշադիր տրամադրութեամբ:

Դաճնակահարուի Մարիաննա Արախանյանը, Հայաստանէն հրաւիրուած, նուագեց վեց դար. «Երանգի», «Ուլաբի», «Մարալի», «Շուրիկի», «Յես ու առաջ» եւ «Շորր»: Արգենտինահայ մեցցո-սոփրանո Սոլանժ Մերսինեանը, ֆայդը եւ յուզիչ կատարումով երգեց «Շողեր ջան», «Oror», «Ախ, Մարալ ջան» եւ «Կախալի» երգերը: Սամի Մերսինեանը, ճանաչուած ջութակահար, Մարիաննայի նուագակցութեամբ կատարեց «Ծիրանի ծառ» եւ «Կռունկ»: Մենակատարներէն էր նաեւ ֆրանսա-ամերիկացի թաւջութակահար Իվ Թարանան, որ նուագեց «Չինար ես» եւ «Դիլեանան»: Տաղանդաւոր այս չորս երիտասարդ երաժիշտները միասին՝ հանդիսատեսին դարձնելով «Ալ ալլոլոս», «Զելեր Յոլեր» եւ «Յոյ նազան» ստեղծագործությունները:

Մաւսո Ալվարո Յակոբեանը, համերգի արուեստագիտական ղեկավարը,

ներկայացուց Մոնթելիստիի իր «Կռունկ» երգչախումբը, որ հանդէս եկաւ «Զրիսոս ի մէջ» եւ «Մեծացուցե՛» Եւրոպականներով, այս վերջինը՝ արական ձայներով միայն, ինչպէս Հայր Կոմիսասը ստեղծած էր նախնադէպ: Յաջորդաբար, ֆառաձայն երգչախումբը երգեց սիրուն «Ալագետա»-ը եւ հօր «Յիմի էլ լռեմք»:

Առաջին անգամ ըլլալով հնչեց Հարաւամերիկայի մէջ «Պանծա՛, դու հայ Սիոնի»-ն ֆայլերգը, որը ՀԲԸՄ-ը դաստիարակել էր Կոմիսասին: Վարդապետը նամակով խորհուրդ կու տար. «Պէտք է կարճ ըլլայ, հակիրճ, ժողովրդական լեզուով եւ մասշտաբով: Որքան դարձ, այնքան վե՛»: Սակայն, ստեղծագործունը յաղաղեց, եւ Բարեգործականի այն ժամանակուայ

ղեկավարները ստիպուած եղան մի ուրիշ ֆայլերգ որդեգրել՝ «Աւետիս հայեր, ա՛լ սուգը մէկդի», որ մինչեւ այսօր Եւրոպայի բնակչութեան մէջ է: «Արդարութեանը այսօր կը կատարուի», յաղթականօրէն ըսաւ Մաւսո Յակոբեանը, եւ երգչախումբը երգեց «Պանծա, Հայ Սիոնի», արժանանալով հանդիսատեսին բուռն ծափահարութեան:

ՀԵԸ-ի անդամ, հանդիսավար Ալեքսիս Մուրստեանը հրաւիրեց Ռուբէն Կեօկեանին, ՀԲԸՄ-ի ասեմադրէ, եւ Ասոլֆո Իզմիրլեանին, վարչութեան անդամ, որդեգրեց զանազանի դասնորդեր յանձնեցն երաժիշտներուն եւ CCK-ի ղեկավար Gustavo Muzzi-ին:

Յուզիչ եւ նշանակալի այս հանդիպումը իր ասարհն հասաւ բոլոր արուեստագէտներու մասնակցութեամբ՝ «Երեւան բաղ եմ առել» եւ «Արեւը կայմէ Էսոր» խմբերգերի կատարումով:

Այժմ կը մնան հրաշալի երեկոյի յուշերը՝ մեր սիրելի Կոմիսաս Վարդապետին մեղեդիները՝ մեր հոգիներուն մէջ ծուարած:

Պուէնոս Այրես
«Տայ Ձայն» կայքէջ

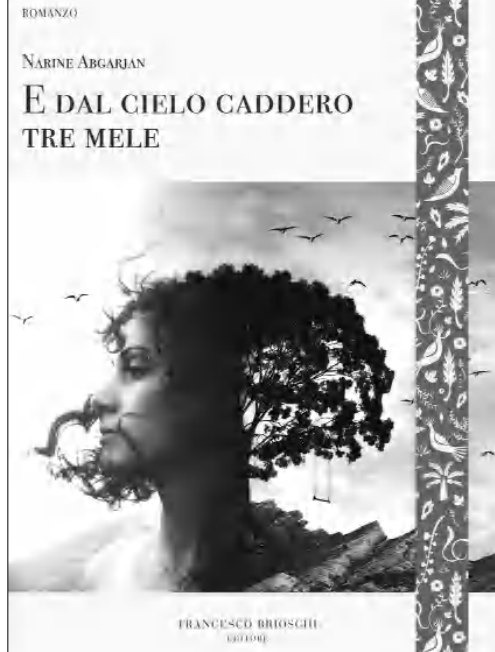
Ալեասանդր ՁԱԿԿՈՒՐԻ

«Երկնից ընկալ երեք խնձոր» վեպով Նարինե Արգարյանը ընթերցողին տանում է դասնորջան եւ առատելի սահմանին զսնվող մի սարածք՝ առաջացնելով հրաշալի զգացողություն:

Երկրաբաժն ավերել է լեռան զգալի մասը, ջնջել է գյուղի կեսը, բայց Մառնուն նախընտրում են հավասար, որ իրենց համապարտութիւնները չեն մահացել, այլ իջել են հովիտ՝ դաստիարակելու անձեռնմխելի մնացած սնեւում, ֆանի որ դրանք անվնաս են: Նրանք նորություններ չեն ուղարկում, ֆանի որ հիմա մոռացել են Մանիչ ֆարը: Բայց նրանց մոտ ամեն ինչ կարգին է, Եւս լավ: Աղբում են մի աշխարհում, որտեղից գրեթէ ոչինչ չի գալիս՝ դեղորայք, փոս, աղբամբներ, որ զնչուներն են բերում եւ որոնց հրահանգվում է հաղորդել առավել կամ դակաս երեւակայական տեղեկությունները: Ինչ է դասահում իրականում ժայռափոր այդ սնեւի այդ Եւրոպայից դուրս՝ մնում է անորոշ եւ առեղծվածային: Նույնիսկ դասնորջանը, իր ընդվզումներով եւ իր դասերազմներով, մի հեռավոր աղմուկ է, որը սուկ իր հեճն է թողնում սուգի մէջ, տեղի ընտանիքների մէջ ցրված: Սակավաթիվ որոշակիությունների մէջ կա սով, որը վերադառնում է սղառնալից կերպով՝ ոչնչացնելու մառանցիներին: Մենք կարող էինք լինել ցանկացած ժամանակ, ցանկացած դարաշրջանում...

Նարինե Արգարյանի «Երկնից ընկալ երեք խնձոր» վեպը իսկապէս հայտնություն է: Սկզբնապէս աստիարակ իջնելով 2015 թվականին՝ այս գիրքը միջազգային ճանաչման արժանացրեց հեղինակին, որը ծնվել է Բերդում (Հայաստան), 1971 թվականին եւ 90-ականներին տեղափոխվել է Մոսկվա: Լինելով կատարելապէս երկլեզու՝ որոշել է գրել ռուսերեն, կարծես հաստատելու համար իրավիճակի բարդությունը աշխարհաբարձրական եւ բանաստեղծական մուկն ժամանակաշրջանում: Կարծես դա բավարար չէր, «Երկնից ընկալ երեք խնձորի» մոդելն, ըստ էության, Նորբայան մրցանակակիր Գարիբէլ Գարսիա Մարկեսի «Հարյուր տարեկան մենություն» է: Լատինամերիկայան մոգական ռեալիզմը միաժողովում է հայկական առատելներին, մինչեւ որ կհայտնվի արեւելյան մի Մակունդը՝ դաժան եւ հմայիչ: Այդպիսին է Մառանը, որովհետեւ ընթերցողը սովորում է ճանա-

Կա մեկ այլ Մակունդ՝ Հայաստանի լեռներում

չել սարբեր Եւրոպական հայացքների, այդ թվում՝ Նասասայի՝ երիտասարդ Տիգրանի ռուս կնոջ միջոցով: Նրա (եւ ոչ միայն նրա) համար Մանիչ ֆարի օղբ գրեթէ միշտ առեղծվածային հետեւաններ է ունենում. կուրծքը մոտից լցվում է կաթով ու նաեւ ցանկություն է առաջանում նկարել: Մառնուն անցկացրած օրերին Նասասայի կյանքներին ամբողջում են բնանկարներ, որոնցում իրականությունը հայտնվում է փոխակերպված կամ, ավելի ճիշտ՝ վերադարձված իր ճշմարիտ էութանը: Այդ նկարներում կարող է դասահել, որ երիտասարդ սարիների գեղեցկությունը վերագցնի արդեն սարեց Ամասոյան, իրական հերոսն այս ստեղծագործության, որն ամեն դեպքում մնում է որդես «երգչախումբային դասնություն» (գեղարվեստական գործ, որին մաս կազմող կերպարներն ու գործողությունները երգչախումբի ձայների դէպքում են ներդաճակ միասնության մեջ - ծան.՝ թարգմ.) եւ կամ որ հին սանտի-րոջ կիսադեմն առանձնանա լված սան փլատակներից:

«Երկնից ընկալ երեք խնձոր»-ում Եւս մահ կա, բայց նաեւ՝ Եւս կյանք: Դրանց միջեւ սահմանը թույլ է: Մեռյալները բնակվում են սնահավասների երազներում, երբեմն՝ բողոքելու համար ինչ-որ սանջալից

անարդարությունից, երբեմն՝ զգուցացնելու եւ դաստիարակելու համար: Հակոբը, ամբարկազն դարբին Վասիլի հիվանդոտ եղբայրը, օժտված է մի մեծ եւ սուկալի դարձնելով: Մոլեգոնող սովի մէջ նա կարողանում է գիշերային երկնում տեսնել «կադուս սյուններ», դրանք ուղեկցում են վայր իջնող հրեշտակներին, որոնց ուղարկում են դիմավորելու մեռնող հոգիներին: Այն գրի ամենից հանդիսավոր տեսարաններից մեկն է, որտեղ զարմանահաշո ղրտուրվում է մի ֆանի անգամ՝ սովորաբար առօրյա կյանքի ֆողի ներքո: Մառնուն հայտնվում է սիրամարզը՝ դյուրական մի արարած, ոչ ոք չգիտի, թե ինչպէս. նա դուրս է գալիս հովիտից՝ օգնություն ուղարկված արկղերից մեկի միջից եւ աղախով թռչում է դեպի Մելիֆանց տունը, որտեղ դրանից անմիջապէս հետո ծնվում է վերոհիշյալ Տիգրանը: Բայց անբացատրելի ու կախարական է նաեւ Ամասոյայի ճակատագիրը՝ աշխարհում միայնակ եւ չամուսնացած, որի համար կոշտուկողիս Վասիլի հետ հանդիպումը կներկայանա որդես սիրո մէջ թարմված ու շնորհակալ մի նվեր՝ մի վերածնունդ դառնալու անակնկալով:

Ասում են, որ վերնագրի երեք խնձորները մուկնորէս առատելական են. առաջինը նրա համար է, ով տեսավ, երկրորդը՝ նրա համար, ով լսեց, իսկ երրորդը՝ ով «դասնաց ու հավասաց աշխարհի բարուն»: Կցանկանալի ավելացնել չորրորդը՝ վերադարձված նրանց համար, ովքեր այս գիրքը հասանելի դարձրին իսկական հանրությանը: Առաջին հերթին՝ թարգմանչուի Կլարուհա Ձոնգեճիին՝ 19-րդ դարի ռուս գրականության դասականների, ինչպէս նաեւ ժամանակակից հեղինակների իր մասնուցման համար, միլանցի հրատարակիչ Ֆրանչեսկո Բրիոսկիին, որը մի ֆանի սարի է, ինչ սկսել է մեթոդական դեղումներ կատարել գրականության մէջ, սովորաբար՝ լայն ընտրությամբ, որ սարածվում է Իրանից դեպի այլեայլ սարածներ: Դրանք, փափագելիորէն, կանանց ձայներ են՝ Նարինե Արգարյանի, նրա Ամասոյայի, Նասասայի եւ Մառանի մյուս մայրերի նման:

«Ավելին», Միլան
Իսպանիայից թարգմանեց
ԱՐԾՎԻ ԲԱՆՉՈՒՅԱՆԷ

Բանաստեղծությունների սոր գրքուկ...

Առաջիկա սեպտեմբերի 13-ին գիրք կներկայացվի Երեւանի տեսական համալսարանի գրական կոնֆերանսի Եւրոպականներում: Լիանա Հայրապետյանը բանաստեղծ է, կինոռեժիսոր եւ սնեսագէտ: Նրա համահեղինակած կարճամետ-

րաժ՝ «Սիրով՝ Ձափ» ֆիլմը արժանացել է 2017 թվականին Կանադայի կարճամետրաժ ֆիլմերի փառասոնի մրցանակին: Նա իր առաջին բանաստեղծությունները գրել է հայերեն եւ ռուսերեն լեզուներով դեռ մանուկ հասակում: Այժմ դասախոսում է ֆիլմանսներ Արեւմտյան Լոնդոնի համալսարանում եւ հանդիսանում է Կրեաշիվ լրատվամիջոցների ձեռնարկություն մագիստրոսի ծրագրի հիմնադիրներից մեկը:

Փիթեր Սաթոնը գրող, թարգմանիչ եւ խմբագիր է: Նրա տրեգիան տղազրվել է ամսագրերում, ներառյալ «Օրբիսը» (178, 184), նրա տիեսները բեմադրվել են: 2014 թվականին թարգմանել է «Փիերս փլատունը» միջնադարյան բանաստեղծությունը ժամանակակից անգլերենի: Նա աղբել է Սովետական Հայաստանում եւ այդ ժամանակից ի վեր մնացել է մեր երկրի բարեկամը:

Գիրքը վաճառվում է «Բուկինիս», «Սոյան Տաղան», «Արս Բրիջ» գրախանութներում: